

URTX

L'ART I LA VIDA ARTÍSTICA A TÀRREGA ENTRE 1875 I 1965:
UNA LECTURA SISTÈMICA

Esther Solé i Martí¹

L'ART I LA VIDA ARTÍSTICA A TÀRREGA ENTRE 1875 I 1965:
UNA LECTURA SISTÈMICA

Abstract

Este artículo presenta una lectura de la vida artística acontecida en Tàrrega entre 1939 y 1965 desde un punto de vista sistémico con la intención de determinar la existencia de un sistema artístico en la ciudad. En primer lugar, se documenta la actividad desarrollada en los sectores dedicados a la formación artística, los espacios expositivos y la recepción y crítica de arte a lo largo de este período. Seguidamente, se efectúa una comparativa con los resultados de una investigación anterior, centrada en documentar los mismos indicadores entre 1875 y 1936. Las continuidades detectadas apuntan hacia la existencia de un sistema artístico en Tàrrega desde finales del siglo XIX, que posibilita el desarrollo del hecho artístico a lo largo de casi un siglo.

This paper presents a systemic view of Tàrrega's artistic life between 1939 and 1965 and aims at determining the existence of an artistic system in this city. The art education sector, the exhibition infrastructures, and the art comments published by the local press are documented in order to perform a comparative analysis with a previous research focused in the same indicators between 1875 and 1936. Continuities found during both before and after the Spanish Civil War hiatus suggest the existence of an artistic system in Tàrrega since the late 19th century, which has facilitated artistic life in the area for almost a century.

Paraules clau

Tàrrega, sistema artístico, sistema-campo, teoría de los campos de poder, Escuela de Artes y Oficios, exposiciones, Sala de l'Orfeo, Sala de la Mútua, crítica de arte, *Nueva Tàrrega*

Introducció

La recerca realitzada per a l'obtenció de la nostra tesi doctoral va posar de manifest que al llarg del període 1875-1936 es consoliden uns mecanismes i es desenvolupen unes estructures i unes dinàmiques imprescindibles per a la supervivència del fet artístic a Ponent.¹ En termes generals, es va articular un estudi de la realitat artística de la plana de Lleida –Balaguer, Tàrraga i Lleida, essencialment– a partir de la documentació de tres fenòmens íntimament relacionats amb la pràctica artística, com són l'existència d'espais de formació en aquest àmbit, el foment de la creació i del sentiment de pertinença al col·lectiu artístic i la propagació dels resultats d'aquestes activitats entre la població mitjançant activitats expositives.

Entre les línies de treball futur que es divisaren en aquell moment destacava molt especialment la idea d'eixamplar l'abast de la recerca centrant l'interès en l'art i la vida artística esdevinguts a Ponent durant els anys de postguerra i franquisme. Replicar la feina feta tot eixamplant-ne la vessant diacrònica fins als anys d'eclosió de l'abstracció en aquest territori és un plantejament altament atractiu, una oportunitat per analitzar amb profunditat les relacions entre fenòmens artístics anteriors i posteriors a la Guerra Civil i així disposar d'una visió de conjunt de l'art a les terres de Lleida, encara avui ben necessària.

Objectius i límits del text

El principal objectiu d'aquest article és, doncs, proporcionar una visió general del sistema artístic targarí entre 1875 i 1965. Per tal d'aconseguir-ho,

s'ha procedit a prendre com a model la recerca mencionada unes línies més amunt i a variar-ne els límits cronològics, centrant els esforços en el cas de la ciutat de Tàrraga. Considerem que aquest propòsit ens permet reivindicar el patrimoni artístic targarí d'una manera global, fent un pas més enllà de les monografies tradicionals i aportant-hi una visió de síntesi que suposa un pas important vers la compleció del relat historiogràfic de l'art d'època contemporània a Ponent. Tanmateix, per evitar allargar-nos innecessàriament brindant de nou aspectes dels quals ja s'ha tractat en la nostra tesi doctoral, en aquest text només es presentarà la realitat targarina entre 1939 i 1965, per després realitzar l'anàlisi corresponent i l'extracció de conclusions de tot el període que ens ocupa.

Podria semblar que la definició dels límits cronològics que ens hem proposat és arbitrària i que resultaria més convenient allargar l'abast cronològic de la recerca fins a l'any 1975 per tal d'incloure-hi un període de cent anys, aparentment més complet que els noranta anys sobre els quals treballarem. Malgrat els dubtes inicials, hem preferit establir la forquilla cronològica entre 1875 i 1965 per diversos motius. Des del punt de vista estricte de la història de l'art, és al darrer quart del segle XIX quan es comença a percebre activitat artística en diversos àmbits, que van des de l'existència de casos incipients de formació artística o d'exposició pública d'obres d'art fins a la detecció de testimonis d'un cert consum cultural, habitualment lligat als espais de sociabilitat de la ciutat. Als anys trenta, aquests fenòmens presentaven una robustesa que convidava a l'optimisme, però foren violentament estroncats amb l'esclat de

¹ Universitat de Lleida, Departament d'Història de l'Art i Història Social.

la Guerra Civil i no s'albiraren símptomes de recuperació del pols artístic de la ciutat fins ben entrats al temps del franquisme. D'altra banda, és al voltant de 1965 i molt especialment arran de l'eclosió de l'abstracció a Ponent que hom pot distingir una inflexió en la vida artística targarina.² El pas del Grup Cogul per Tàrraga el maig de 1964, que involuntàriament sembla tancar el cicle obert per Lluís Trepà a la mateixa ciutat l'any 1961, combinat amb la constatació que a partir de llavors els espais artístics targarins passen a estar protagonitzats per la generació d'artistes nascuts ja en temps de postguerra, és l'argument principal sobre el qual fonamentem la decisió de fixar el límit de l'abast d'aquest text a mitjan dècada dels seixanta.

Hipòtesi de treball

En la línia de la hipòtesi expressada en la nostra tesi doctoral, situem el punt de partida d'aquesta recerca en la consideració que a partir del darrer quart del segle XIX es detecten diversos mecanismes i estructures que possibiliten tant la creació com la difusió artística a Tàrraga. Aquestes dinàmiques pateixen una disrupció traumàtica durant els anys de la Guerra Civil, que al seu torn va seguida d'unes tasques de reconstrucció i recuperació de la vida artística impregnades de la política cultural que es va desplegar al llarg del franquisme. Els objectius i les intencions d'aquesta estratègia també es van deixar notar a escala local, i una certa sensació de normalitat no es va restablir fins ben bé una generació després del conflicte. No obstant això, es mantenen uns punts de contacte entre les realitats artístiques anterior i posterior a la guerra, principalment expressats en forma de continuïtats comportamentals que caldrà analitzar i valorar per tal de comprovar si la nostra proposta sobre l'existència d'un sistema-camp artístic a Ponent se sosté quan s'amplia el marc temporal.

Metodologia: una lectura en clau sistema-camp

En un primer moment es va considerar que el fet artístic prenia la forma metafòrica d'una cadena, formada essencialment per tres tipus de baules: les relatives als espais de formació, les vinculades a les dinàmiques i iniciatives de foment de la pràctica artística i les que feien referència a les accions de difusió i consum d'art a Ponent,

que s'incardinaven amb la realitat artística de Catalunya dins d'una lògica de relacions marcada per la dicotomia centre-perifèria.

Tanmateix, es va constatar que, per una banda, el desenvolupament del fet artístic no és lineal, ni unidireccional, ni depèn per complet de la integritat o la robustesa de cadascuna de les suposades baules que el formen. Per l'altra, i malgrat que una aproximació basada en oposicions binàries ja havia estat emprada en altres estudis d'història de l'art, es va concloure que aquesta metodologia resultava insuficient i limitant si es volia explicar i comprendre la realitat artística de Ponent per si mateixa, amb tants matisos com fos possible i sense haver de recórrer a una suposada rivalitat amb un ens extern per fer-la comprensible. Així doncs, la cerca d'un marc teòric satisfactori ens va portar a apostar per una metodologia pròpia d'altres disciplines, com la teoria de la literatura i els estudis de traducció, que ja havia estat assajada en algunes aportacions de l'àmbit de la història de l'art. Ens referim a la teoria dels camps de poder i a la teoria dels polisistemes, pròpies de la teoria de la literatura i dels estudis de traducció, i desenvolupades per Pierre Bourdieu i Itamar Even-Zohar, respectivament.³

La nostra opció metodològica es basa en una proposta molt versàtil, sorgida de la combinació d'aquests dos plantejaments al voltant del concepte de sistema-camp:⁴ cal entendre el que fins ara hem anomenat «fet artístic» i les dinàmiques que l'acompanyen com un camp estructurat al voltant de la competència per consagració o domini d'un capital simbòlic específic —l'artístic— que experimenta una autonomització —una distinció progressiva— respecte al capital simbòlic general propi dels camps de poder. Dins d'aquest camp hom hi identifica diversos agents en pugna pel control d'aquest capital específic, que actuen en diversos sistemes —el de formació, el de difusió i el de recepció de la pràctica artística— i que ocupen posicions més o menys centrals determinades per diversos tipus de lògiques de jerarquització i canonització vinculades també a la naturalesa i al grau d'autonomització del capital específic en disputa. En el cas que ens ocupa, aquestes lògiques de jerarquització i canonització dels agents protagonistes —i, per extensió, la robustesa del sistema-camp—

² Val a dir que tradicionalment es consideren l'any 1965 i l'activitat del Grup Cogul com els indicadors de l'arrencada de l'abstracció a les terres de Lleida. No obstant això, cal remarcar que en aquell moment Lluís Trepà ja s'havia instal·lat a Barcelona i havia retornat a la pintura figurativa, navegant a contracorrent de les principals dinàmiques artístiques del moment, en una decisió valenta i personalíssima que defineix la seva obra fins pràcticament el temps present.

³ Esther SOLÉ i MARTÍ (2015), *op. cit.*, especialment cap. 2.

⁴ JORGE DÍAZ MARTÍNEZ (2014) *Teorías sistémicas de la literatura. Polisistema, campo, semiótica del texto y sistemas integrados*, tesi doctoral, Granada, Universidad de Granada, p. 127-128.

experimenten fluctuacions molt notables al llarg del període 1875-1965.

A les darreries del segle XIX, aquelles figures que ocupaven posicions centrals dins del sistema artístic local gràcies al seu alt grau de consagració i d'influència presentaven unes credencials obtingudes lluny dels escenaris on es desenvolupa la nostra recerca. Aquests personatges vivien amb agents situats en posicions més aviat perifèriques, amb els quals es disputaven el control d'un capital simbòlic específic que tot just començava a desvincular-se de l'àmbit general de poder, i que dibuixava un camp cada cop més definit i autònom. A mesura que avança el segle XX, i molt especialment en època republicana, aquesta dinàmica evoluciona de tal manera que els processos de consagració s'esdevenen al mateix territori on actuen els agents en qüestió i mantenen una relació ben estreta amb el grau d'autonomització del capital específic del camp, que arriba a punts àlgids justament en temps de preguerra. Malgrat l'efecte traumàtic del conflicte bèl·lic a tots els nivells, el procés de recuperació del sistema-camp artístic durant la postguerra i el franquisme manté i repeteix processos observats en èpoques anteriors. Així doncs, es retorna a situacions d'escassa autonomització del capital simbòlic específic del camp artístic protagonitzades per agents que ocupen posicions de centralitat en el camp general de poder, i s'avança progressivament vers una realitat marcada per un sistema-camp i un capital específic cada cop més autònoms, on agents consagrats al mateix territori adquireixen una major rellevància i recuperen una centralitat perduda durant anys, per bé que l'entrada en escena d'un nou llenguatge artístic —l'abstracció— trastocará profundament l'ordre establert.

Aquests últims paràgrafs són tan eteris que esdevenen quelcom incòmode de llegir. De totes maneres, el to ideològic o de conflicte que se'n destil·la és purament interpretatiu, i és evident que les pugnes o els enfrontaments als quals

es pugui fer referència no són fruit d'una suposada premeditació o estratègia per part dels seus protagonistes ni s'esdevenen al pla real. A més, cal recordar que l'abast de l'article se circumscriu a l'àrea de Tàrrrega, de tal manera que tot allò que s'ha expressat amb certa indefinició unes línies més amunt ben aviat prendrà un caire molt més tangible.

Vida artística a Tàrrrega: 1939-1965

Antecedents

Són molts els que ens han precedit en la tasca investigadora sobre diversos aspectes de la història de l'art d'època contemporània de Tàrrrega.⁵ Tanmateix, aquesta sovint s'ha caracteritzat per la concatenació de contribucions esparses, que aprofundeixen monogràficament sobre facetes concretes del nostre objecte d'estudi. Val a dir que el volum de la historiografia publicada sobre art a Tàrrrega en temps de postguerra i franquisme és relativament similar al de la que versa sobre darreries del segle XIX i el primer terç del segle XX. Sobre aquesta fase cronològica, novament, la tasca desenvolupada per la revista *Urtx* l'erigeix com un referent valuós i necessari,⁶ però no obstant això no es poden obviar les aportacions de diverses lectures i interpretacions de caràcter individual, sovint elaborades en el marc dels treballs al voltant de la celebració d'una exposició.⁷

Com és previsible, el gruix de publicacions sobre artistes tarregans es concentra al voltant de la vida i l'obra de Jaume Minguell i de Lluís Trepà. Per bé que la seva carrera s'inicia a mitjan segle XX, no és fins als anys vuitanta que apareixen les primeres aproximacions al seu treball, més fragmentàries en el cas de Minguell i amb una visió més general i de conjunt pel que fa a Trepà.⁸ És a partir dels anys noranta i molt especialment durant aquesta última dècada que s'observa com l'interès per ambdós artistes vira des de posicions essencialment expositives cap a mirades de voluntat analítica, que cer-

⁵ Esther SOLÉ I MARTÍ (2015), *op. cit.*, p. 37 i seg.

⁶ Camil·la MINGUELL CARDEÑES i Núria PETIT BORDES (1997), «El patrimoni pictòric i escultòric de l'Urgell», *Urtx. Revista Cultural de l'Urgell*, núm. 10, p. 107-131; Teresa SALAT NOGUERA (2001), «Francesc Rufes, pintor de terra endins», *Urtx. Revista Cultural de l'Urgell*, núm. 14, p. 259-278; Josep MIQUEL GARCIA (2003), «Viladot-Trepà. Dic pintor i trobo poeta», *Urtx. Revista Cultural de l'Urgell*, núm. 16, p. 332-342; Roser MIARNAU POMÉS i Ramon MIARNAU TORNÉ (2010), «Patrimoni industrial: l'embarat de la fàbrica J. Trepà de Tàrrrega», *Urtx. Revista Cultural de l'Urgell*, núm. 24, p. 305-324; Camil·la MINGUELL i CARDENYES (2011), «Jaume Minguell Miret (1922-1991). Aportació a la pintura mural catalana del segle XX», *Urtx. Revista Cultural de l'Urgell*, núm. 25, p. 91-99; Josep MIQUEL GARCIA i Esther RATÉS BRUFAU (2011), «La pintura mural a la Catalunya interior al segle XXX», *Urtx. Revista Cultural de l'Urgell*, núm. 25, p. 101-107; Maria GARGANTÉ LLANES (2013), «Gestionar la destrucció: Isidre Puig Boada com a arquitecte diocesà a l'Urgell», *Urtx. Revista Cultural de l'Urgell*, núm. 27, p. 65-77.

⁷ Una excepció parcial a aquesta afirmació seria la publicació que acompanya l'exposició col·lectiva de pintors lleidatans celebrada a Madrid i a Lleida l'any 1984, on Josep Miquel Garcia fa una introducció als artistes participants i en contextualitza l'obra, connectant-la amb les dinàmiques que s'esdevenien més enllà de Lleida i la seva àrea d'influència immediata. Vegeu s. n. (1984), *Pintores de Lleida: artistes de Ponent: Lluís Trepà, Albert Coma Estadella, Àngel Jové, Rosa Siré, Benet Rossell, Antoni Abad, Perico Pastor, Josep Minguell, Jesús Maurí*, Madrid, Círculo Catalán de Madrid.

⁸ Jaume MINGUELL i MIRET (1988), *Jaume Minguell i Miret: quaranta-set anys de pintura*, Lleida, Institut d'Estudis

quen ordenar-ne, analitzar-ne i reivindicar-ne l'obra. Així doncs, és en aquest moment quan proliferen les publicacions sobre l'obra mural de Jaume Minguell,⁹ sense deixar de banda la seva producció de pintura de cavallet o l'obra gràfica.¹⁰ Pel que fa al cas de Lluís Trepà, les publicacions més recents se centren en les diverses fases creatives en què hom estructura la seva trajectòria,¹¹ per bé que cal no passar per alt l'esforç d'estudi i antologia de tota la seva carrera, cristal·litzat en l'exposició i corresponent catàleg de l'any 2014.¹²

Minguell i Trepà copen la historiografia de l'art targarí dels últims anys, sovint eclipsant la resta d'aportacions sobre artistes oriünds o actius a l'Urgell en època contemporània. Una altra figura molt present en l'imaginari popular és la d'Antoni Boleda, escultor de llarga trajectòria i mestre de molts que també ha estat objecte de diverses aproximacions, per bé que encara hom troba a faltar un estudi en profunditat de la seva obra.¹³ Una presència similar entre l'opinió pública targarina la tenen tant Miquel Solé, traspassat l'any 2016 i de qui encara no s'ha incardinat la producció en el panorama artístic targarí de l'últim quart del segle xx,¹⁴ com Jaume Calafell, de qui es va publicar una biografia i estudi interessants de la seva trajectòria l'any 2017 en commemoració del centenari del

seu naixement.¹⁵ Sense abandonar encara l'àmbit de la fotografia, fem una menció ràpida a la publicació que va acompanyar l'exposició de l'obra fotogràfica de Miquel Martí Florensa l'any 1998,¹⁶ que junt amb la de Calafell i Timoteu Pomés resulta altament reveladora dels canvis en la cultura visual que la incorporació i normalització d'aquest nou llenguatge va acabar inoculant a la població targarina de mitjan segle xx.

Finalment, les posicions més discretes de la historiografia de l'art targarí d'època contemporània estan reservades a figures menys conegudes,¹⁷ però no per això menys interessants. Entre aquestes, ens capten especialment l'atenció Evarist Basiana i Urbici Soler, dos artistes que arribaren al punt culminant de la seva carrera lluny del territori urgellenc i que esdevingueren autèntics referents en les seves disciplines. De Basiana –pintor nascut a Tàrraga però essencialment actiu a Manresa, que tingué una inclinació vers l'estètica avantgardista en temps de preguerra mai prou subratllada ni investigada– només es té constància d'una publicació amb voluntat de completesa sobre la seva vida i trajectòria,¹⁸ mentre que Urbici Soler, escultor nascut a Ferran i format a Llotja i a l'Acadèmia de Belles Arts de Munic que va triomfar als Estats Units, ha estat objecte d'un parell d'articles i monografies.¹⁹

Ilerdencs de la Diputació de Lleida; Josep MIQUEL GARCIA (1989), *Jaume Minguell i Miret: pintura mural*, Lleida, Museu d'Art Jaume Morera, Diputació de Lleida i Ajuntament de Lleida; Quim MINGUELL i CARDENYES (1990), «Jaume Minguell i Miret», *Arts: Revista del Cercle de Belles Arts de Lleida*, núm. 1, p. 10-11; Roser TREPAT RIBÉ (1989), *Lluís Trepà: obra pictòrica: 1943-1988*, Lleida, Virgili & Pagès («La Banqueta, Quaderns de Divulgació Ciutadana», núm. 12); Roser TREPAT RIBÉ (1995), *Lluís Trepà*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs («Mestres de Ponent», núm. 3).

⁹ Josep MIQUEL GARCIA (2009), *Murals: pintures al fresc de Jaume Minguell Miret i Josep Minguell Cardenyas*, el Vendrell, March Editor.

¹⁰ Jaume MINGUELL i MIRET (1996), *Jaume Minguell i Miret, 1922-1991: pintura endins*, Verdú, Ajuntament de Verdú, Fundació Pública Institut d'Estudis Ilerdencs de la Diputació de Lleida; Camil·la MINGUELL i CARDENYES (2018), *Jaume Minguell Miret: de la creació a la impressió: obra gràfica 1943-1989*, Tàrraga, Natan («Estudis», núm. 48).

¹¹ LLUÍS TREPAT [et al.] (1998), *Els Gitanos (1944-1951)*, Tàrraga, Museu Comarcal de l'Urgell; LLUÍS TREPAT i JOSEP MIQUEL GARCIA (2008), *Lluís Trepà: gravats*, Barcelona, March Editor; LLUÍS TREPAT (2008), *Lluís Trepà: l'època abstracta*, Lleida, Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, Demarcació de Lleida.

¹² LLUÍS TREPAT i FRANCESC GABARRELL i GUIU (2014), *Lluís Trepà: la mirada del demiürg*, Lleida i Tàrraga, Museu d'Art Jaume Morera i Museu Comarcal de l'Urgell.

¹³ ANTONI BOLEDA i NÚRIA BOLEDA MAS (2001), *Antoni Boleda: escultor*, Tàrraga, Ajuntament de Tàrraga; s. n. (2016), *Antoni Boleda: l'ànima del silenci*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs.

¹⁴ MIQUEL SOLÉ i SÒNIA FREIRE PUIG (2004), *Miquel Solé. Dibuix i pintura*, Tàrraga, Museu Comarcal de l'Urgell i Ajuntament de Tàrraga; s. n., (2019), *Miquel Solé. Una mirada enrere i una endavant*, Tàrraga, Museu Comarcal de l'Urgell.

¹⁵ JAUME CALAFELL PIFARRÉ i RAMON BARNADAS RODRÍGUEZ (2017), *L'Espaitemps Calafell, 1917-1986: mig segle de fotografia*, Tàrraga, Ajuntament de Tàrraga i Museu Comarcal de l'Urgell.

¹⁶ v. (1998), *Miquel Martí Florensa: fotògraf, imatges del 1920 al 1945*, Tàrraga, Museu Comarcal de l'Urgell, Arxiu Històric Comarcal de Tàrraga i Regidoria de Cultura. Sobre Martí Florensa tampoc no es pot passar per alt l'article publicat al número 11 de la revista *Urtx* (1998), ja citat i comentat en la nostra tesi doctoral.

¹⁷ Un exemple seria el de Josep Roca, un tallista conegut pels seus treballs d'imatgeria i ebenisteria. Vegeu Josep ROCA [et al.] (2003), *Josep Roca: tallista*, Tàrraga, Ajuntament de Tàrraga i Museu Comarcal de l'Urgell.

¹⁸ ALBERT MACIÀ (1993), *Basiana: mestre de pintors*, [Manresa], Cercle Artístic de Manresa.

¹⁹ PAUL DEAN DANIGGELIS (1995), *Rodant pel món: Roaming about the World: with Urbici Soler, sculptor (1890-1953)*, El Paso, International Association for the Visual Arts; M. Carme DIVÍ LÓPEZ (2008), «Urbici Soler i Manonelles: un escultor segarrenc desconegut a la seva terra», *Miscel·lània Cerverina*, núm. 18, p. 129-140; M. Carme DIVÍ LÓPEZ (2008), «Urbici Soler i Manonelles, escultor: aquest gran desconegut», *Revista de Catalunya*, núm. 242, p. 47-68; M. Carme DIVÍ LÓPEZ (2014), *Urbici Soler i Manonelles: un escultor internacional amb orígens a la Segarra (1890-1953)*, Estaràs, Ajuntament d'Estaràs.

Així doncs, la manca de treballs amb voluntat transversal sobre el fet artístic a Ponent – Tàrrrega, en el cas que ens ocupa – també és molt notable quan es tracta de l'època de la postguerra i el franquisme. El nostre propòsit és ajudar a redreçar aquesta situació amb la present aproximació a la vida artística targarina des d'un punt de vista sistèmic.

En el seu moment, l'evidència d'una disponibilitat molt limitada i fragmentària de fonts sobre l'art i la vida artística en temps de preguerra a Tàrrrega ja ens va conduir a basar la nostra recerca en les dades que ens brindaven les publicacions periòdiques aparegudes dins el marc geogràfic i cronològic que ens ocupava.²⁰ Per coherència, la recerca que aquí es presenta s'ha dut a terme replicant la metodologia de treball, car la disponibilitat de fonts primàries i material d'arxiu continua essent altament desigual. Així doncs, s'ha revisat la premsa periòdica publicada a Tàrrrega entre 1936 i 1965, que es redueix al setmanari *Nueva Tàrrrega*, una publicació que va veure la llum l'estiu de 1944 i que durant anys fou l'única font escrita d'informació local.²¹ Puntualment, les dades extretes d'aquesta publicació han estat complementades amb documentació suplementària –principalment relacionada amb la celebració d'exposicions– que roman a mans de particulars,²² així com també amb documentació de caràcter oficial, essencialment la publicada als butlletins oficials de l'Estat.

El sistema-camp artístic targarí, 1939-1965

Uns paràgrafs enrere havíem esbossat l'estructura general del sistema-camp artístic. Tenint present que les claus de volta de tot plegat es troben en el grau d'autonomització del capital específic del camp i en la lògica de relacions i jerarquització dels agents que pugnen pel domini d'aquest capital, dedicarem les pàgines següents a repassar les principals estructures i mecanismes que fan possible el fet artístic a Tàrrrega entre 1939 i 1965: els espais de formació i foment de la pràctica artística, les dinàmiques i iniciatives de difusió i consum d'aquesta i la recepció i crítica del fet artístic per part de la premsa i dels principals generadors d'opinió del moment.

Espais de formació

i foment de la pràctica artística

A diferència del que vam detectar al llarg del període de preguerra,²³ el panorama educatiu en matèria artística a la Tàrrrega de la postguerra i el franquisme és monopolitzat per un sol espai: l'Escola d'Arts i Oficis. Al llarg d'aquest quart de segle no s'ha detectat cap alternativa d'educació reglada en belles arts a la ciutat, però aquesta manca d'acadèmies o escoles privades de dibuix a Tàrrrega no comporta la total inexistència d'espais on es fomentava l'aprenentatge i la pràctica artística des d'un punt de vista espontani i informal. Aquesta tipologia d'entorns constitueix l'estadi més primerenc del conjunt d'estructures educatives en matèria artística, però la seva escassa presència en les fonts conservades els fa poc coneguts i en dificulta la identificació i localització. En tot cas, abans de centrar-nos en l'Escola d'Arts i Oficis és necessari fer menció de dos espais de cultiu informal de les belles arts a la Tàrrrega de l'època: per una banda, les classes de dibuix que Josep Balcells ofería a casa seva, a Vilagrassa, un cop finalitzada la seva jornada laboral com a mestre, salpebrades amb sortides al camp per pintar del natural;²⁴ per l'altra, el taller de Jaume Minguell. L'artista targarí havia habilitat un espai de casa seva com a lloc de trobada de joves interessats en la pràctica artística, on realment no s'impartien lliçons, sinó que hi tenien lloc sessions col·lectives de dibuix i pintura. Normalment s'hi treballava la representació de natures mortes preparades pel mateix Minguell, però esporàdicament també es recorria als models vius sufragats pels mateixos assistents, entre els quals hi havia Pere Barrot o Baldomer Muncunill, entre d'altres.²⁵

Pel que fa a l'Escola d'Arts i Oficis, la seva condició d'espai d'ensenyament reglat fa que la seva presència a la premsa de postguerra sigui força notable. De fet, des dels seus primers números, *Nueva Tàrrrega* ja revela indicis d'activitat –aparentment sobtada– a favor de la reobertura d'aquest espai.²⁶ Realment, aquestes gestions es remunten a principis dels quaranta, i les dife-

²⁰ Esther SOLÉ I MARTÍ (2015), *op. cit.*, p. 22 i seg.

²¹ JAUME ESPINAGOSA MARSÀ (1992), «Nueva Tàrrrega, el setmanari de Tàrrrega durant el franquisme. Anys 1944-1949 (I)», *Urtx. Revista Cultural de l'Urgell*, núm. 4, p. 199-220. Per bé que als anys quaranta van aparèixer algunes altres publicacions periòdiques (*Hoja Parroquial*, *Avanzar*, *Intimidades*), aquestes no compartien la voluntat d'informació general de *Nueva Tàrrrega* ni aconseguiren arribar més enllà de la quarantena de números publicats. Cal esperar fins als anys cinquanta per trobar publicacions alternatives a *Nueva Tàrrrega* (*El Heraldo de Urgel*, per exemple), però, de totes maneres, aquestes difícilment arribaven a competir amb el grau de consolidació assolit per *Nueva Tàrrrega*.

²² Ens referim principalment al conjunt de díptics, programes d'exposicions i retalls de premsa conservats per les famílies de Josep Balcells i Jaume Minguell, a qui aprofitem l'avinentesa per agrair la total disposició i les facilitats brindades durant els treballs previs a la redacció d'aquest article.

²³ Esther SOLÉ I MARTÍ (2015), *op. cit.*, p. 148 i seg.

²⁴ Lluís TREPAT I FRANCESC GABARRELL I GUIU (2014), *op. cit.*, p. 22-23.

²⁵ Lluís TREPAT I FRANCESC GABARRELL I GUIU (2014), *op. cit.*, p. 23-24.

²⁶ S. N. (1945), «Para la Escuela de Artes y Oficios», *Nueva Tàrrrega*, 3 novembre, p. 1.

Imatge 1: **Classe de modelatge de l'Escola d'Arts i Oficis** (c. 1946). Autor desconegut, col·lecció Ramona Flaquer

rents disposicions publicades al butlletí oficial de l'Estat permeten refer, ni que sigui parcialment, els detalls del retorn a la normalitat de l'equipament.

Tal com ocorregué amb les maniobres per establir-la per primer cop, les gestions per tal de recuperar l'activitat de l'Escola d'Arts i Oficis de Tàrrega foren liderades per Àngel Oliveras. En aquesta ocasió cal parlar de reobertura, ja que l'esclat de la Guerra Civil no implicà la clausura i el desmantellament de l'equipament, sinó que aquest cessà temporalment la seva activitat per recuperar-la un cop les circumstàncies fossin propícies per fer-ho.

Tot i que l'escola no va tornar a obrir portes fins a l'any 1946 (imatge 1), els butlletins oficials de l'Estat revelen que des de l'any 1940 justament l'Estat és el responsable del manteniment de l'equipament, que és inclòs als repartiments periòdics de partides econòmiques, subvencions i premis destinats a les escoles d'arts i oficis actives arreu d'Espanya.²⁷ Es resolia així el conflicte i les dificultats que s'havien vist en època republicana, quan l'Ajuntament de Tàrrega va haver de responsabilitzar-se del manteniment de l'escola i dels salaris del professorat.²⁸

²⁷ La comparació dels imports concedits a l'escola de Tàrrega al llarg dels anys revela que aquest centre formava part del segment d'escoles que rebien una partida de diners més aviat reduïda, la mateixa que es concedia a escoles com la de Salamanca o Úbeda, per exemple. Vegeu s. n. (1946), «Orden de 29 de julio de 1946», *Boletín Oficial del Estado*, 11 agost. Val a dir que en tant que l'escola no reinicià efectivament la seva activitat fins a l'any 1946, totes les partides que se li consignaren abans d'aquesta data foren retornades, tal com anuncia el butlletí que acabem de citar.

²⁸ Esther SOLÉ i MARTÍ (2015), *op. cit.*, p. 183-187.

²⁹ S. n. (1945), «La Escuela de Artes y Oficios», *Nueva Tárrega*, 10 novembre, p. 1-2. Aquesta és l'única notícia que situa Oliveras a Toledo en temps de postguerra. Les fonts oficials no mencionen en cap cas la renúncia al càrrec, sinó que en tot moment Oliveras apareix vinculat a l'escola de Tàrrega, com es veurà més endavant.

³⁰ S. n. (1945), «Del Municipio», *Nueva Tárrega*, 9 juny, p. 7.

³¹ S. n. (1945), «Del Municipio», *Nueva Tárrega*, 21 setembre, p. 5; s. n. (1946), «Del Municipio», *Nueva Tárrega*, 5 gener, p. 5; EL DIRECTOR (1946), «Escuela de Artes y Oficios Artísticos», *Nueva Tárrega*, 19 gener, p. 9.

³² Esther SOLÉ i MARTÍ (2015), *op. cit.*, p. 177-183.

³³ S. n. (1945), «La Escuela de Artes y Oficios», *Nueva Tárrega*, 10 novembre, p. 1-2.

³⁴ S. n. (1944), «Del Municipio», *Nueva Tárrega*, 23 setembre, p. 11.

³⁵ Les poques notícies d'aquesta temàtica que es publiquen un cop l'escola ha obert portes estan relacionades amb les gestions per ampliar-ne les dependències o amb la dotació de materials docents. Vegeu s. n. (1953), «Del Municipio», *Nueva Tárrega*, 24 desembre, p. 21; s. n. (1959), «Escuela de Artes y Oficios Artísticos», *Nueva Tárrega*, 31 octubre, p. 7.

Malgrat els anys transcorreguts des del final de la guerra fins a la reobertura efectiva de l'escola, podem afirmar que el procés no fou ni de lluny tan lent ni sembrat de dificultats com el que es va experimentar als anys trenta. Àngel Oliveras, que sembla trobar-se al capdavant de l'Escola d'Arts i Oficis de Toledo, renuncia al càrrec per tornar a liderar l'equipament targari,²⁹ que ja volia reiniciar l'activitat docent l'1 d'octubre de 1945.³⁰ No obstant això, el procés es va dilatar, primer fins al 15 d'octubre d'aquell mateix any i posteriorment fins a diversos dies del gener de l'any següent.³¹ Considerem que aquests canvis de guió es deuen, essencialment, a dos motius: la reubicació de l'escola i la regularització del professorat.

Els treballs per procurar a l'Escola d'Arts i Oficis d'època republicana un emplaçament estable i adequat esdevingueren una veritable cançó de l'enfadós i contrasten amb l'aparent facilitat amb què s'aconseguí establir l'equipament en un indret apte per a les seves funcions en època franquista.³² En aquest cas, la manca d'un espai adequat per reobrir l'escola es va resoldre amb el trasllat de les escoles unitàries, fins llavors instal·lades al número 16 del carrer d'Agoders, cap a la seu de les escoles graduades, el Grup Escolar del carrer de Ramón y Cajal.³³ D'aquesta manera, l'Escola d'Arts i Oficis podia ocupar els locals alliberats per les escoles unitàries, aparentment ja disponibles l'octubre de 1944.³⁴ La premsa del moment no segueix amb tant interès els detalls de la posada a punt de l'escola com les seves contraparts de preguerra: el gruix de notícies respecte de l'equipament es concentra un cop aquest ja ha reiniciat efectivament l'activitat.³⁵

Pel que fa al professorat, s'observa que aquest presenta poques variacions respecte al cos docent que impartia classes abans de la guerra. De fet, les alteracions de la plantilla al llarg del període estudiat (taula 1) es deuen essencialment a canvis en l'oferta formativa.

Taula 1. **Professorat i assignatures ofertes a l'Escola d'Arts i Oficis de Tàrraga, 1933-1963**

Elaboració pròpia

Curs	Assignatures	Professor	Categoria
1933-1934	Dibuix Artístic Aplicat i Composició Decorativa	Àngel Oliveras Guart	Professor de terme
		Magí Serés	Auxiliar
	Gramàtica i Cal·ligrafia	Josep Llordà Franco	Titular
		Josep Roca	Auxiliar
	Dibuix Lineal Aplicat a les Diferents Professions	Dídac Garcia Montero	Titular
		Pau Prats Pascual	Auxiliar
	Aritmètica i Nocions d'Àlgebra Elemental	Romà Gomà Massot	Titular
Josep M. Andreu Robinat		Auxiliar	
Francesc Recasens		Auxiliar	
Agricultura: Conreus, Maquinària Agrícola Aplicada a Vinicultura i Oli			
Taller de Mecànica Artística i Forja	Frederic Escussol Moretó	Titular	
1945-1946	Dibuix Artístic i Composició Decorativa	Àngel Oliveras Guart	Professor de terme
	Gramàtica i Cal·ligrafia	Josep Llordà Franco	Auxiliar numerari
	Dibuix Lineal	Pau Prats Pascual	Auxiliar numerari
	Aritmètica, Geometria i Elements de Construcció	Romà Gomà Massot	Auxiliar numerari
	Taller de Metal·listeria i Forja	José Espinós Alonso	Mestre de taller
1951-1952	Dibuix Artístic	Àngel Oliveras Guart	Professor de terme
	Gramàtica i Cal·ligrafia	Josep Llordà Franco	Professor d'entrada
	Dibuix Lineal	José Guillermo Gimeno Jiménez	Professor d'entrada (des de 1948)
	Aritmètica, Geometria i Elements de Construcció	Romà Gomà Massot	Professor d'entrada
	Metal·listeria	<i>La plaça de mestre de taller de Metal·listeria de Tàrraga consta com a vacant el gener de 1951.</i>	
	Modelatge i Buidat		
Fusteria Artística	Ramon Pla Clua (no confirmat)		
1954-1955	Dibuix Artístic	Àngel Oliveras Guart	Professor de terme
	Gramàtica i Cal·ligrafia	Josep Llordà Franco	Professor d'entrada
	Dibuix Lineal	José Guillermo Gimeno Jiménez	Professor d'entrada
	Aritmètica i Geometria	Romà Gomà Massot	Professor d'entrada
	Metal·listeria	Antonio Guerra Hernández	Mestre de taller (des de 1952)
	Modelatge i Buidat	José Perelló Salvadó	Professor d'entrada
	Fusteria Artística	Ramon Pla Clua	
	Electrotècnia i Ciències Complementàries	Vicente Quinquillá Eroles	
1957-1958	Dibuix Artístic i Composició Decorativa	Àngel Oliveras Guart	Professor de terme
	Gramàtica i Cal·ligrafia	<i>Josep Llordà es va jubilar el 12 de febrer de 1956.</i>	
	Dibuix Lineal Aplicat	José Guillermo Gimeno Jiménez	Professor d'entrada
	Aritmètica i Geometria (no oficial)	Romà Gomà Massot	Professor d'entrada
	Metal·listeria i Forja	Antonio Guerra Hernández	Mestre de taller
	Modelatge i Buidat	José Perelló Salvadó	Professor d'entrada
	Fusteria Artística (no oficial)	Ramon Pla Clua	
	Electrotècnia (no oficial)	Vicente Quinquillá Eroles	
1959-1960	Dibuix Artístic i Composició Decorativa	Àngel Oliveras Guart	Professor de terme
	Gramàtica i Cal·ligrafia		
	Dibuix Lineal Aplicat	José Guillermo Gimeno Jiménez	Professor d'entrada
	Aritmètica i Geometria	Romà Gomà Massot	Professor d'entrada
	Metal·listeria Artística i Forja	Antonio Guerra Hernández	Mestre de taller
	Modelatge i Buidat	José Perelló Salvadó	Professor d'entrada
	Fusteria Artística	Ramon Pla Clua	
1961-	Dibuix Artístic i Composició Decorativa	Àngel Oliveras Guart	Professor de terme
	Gramàtica i Cal·ligrafia		
1962 i	Dibuix Lineal Aplicat	José Guillermo Gimeno Jiménez	Professor d'entrada
	Aritmètica i Geometria	Romà Gomà Massot	Professor d'entrada
	Metal·listeria Artística i Forja	Antonio Guerra Hernández	Mestre de taller
1962-1963	Modelatge i Buidat	José Perelló Salvadó	Professor d'entrada
	Fusteria Artística	Ramon Pla Clua	
	Pràctiques de Soldadura Autògena		

Aquesta es manté relativament estable al llarg de la dècada dels quaranta i cinquanta i experimenta una reforma absoluta l'any 1963, de la qual tractarem uns paràgrafs més endavant.

Així doncs, el febrer de 1941, el BOE publicava els escalafons de professors de terme i professors auxiliars numeraris de les escoles d'arts i oficis amb la intenció de procedir a regularitzar-los. Àngel Oliveras hi apareix com a professor de terme de Dibuix Artístic i Composició Decorativa de l'escola de Tàrrega,³⁶ mentre que Josep Llordà, Pau Prats i Ramon (o Romà, segons les fonts) Gomà ho fan com a professors auxiliars numeraris de Gramàtica i Cal·ligrafia, Dibuix Lineal, i Aritmètica i Geometria, respectivament.³⁷ Tots quatre formaven part del cos docent de l'Escola d'Arts i Oficis de Tàrrega de preguerra, per bé que Pau Prats era auxiliar de Dibuix Lineal, una disciplina que llavors era a càrrec de Dídac Garcia Montero, mentre que Frederic Escussol es responsabilitzava del taller de Metal·listeria i Forja. Aquest últim no és restituït als escalafons consultats i l'any 1944 es convoca un concurs per cobrir la plaça de mestre de taller de Metal·listeria Artística de l'Escola de Tàrrega,³⁸ que acaba obtenint José Espinós Alonso.³⁹ Espinós fou el mestre de taller de l'Escola de Tàrrega fins al gener de 1951, quan s'anuncia que la seva plaça roman vacant i que es convoca un concurs-oposició lliure entre artistes espanyols de l'especialitat,⁴⁰ que resultà amb el nomenament d'Antonio Guerra el gener de l'any següent.⁴¹ A més, el mateix 1952 es van convocar dues places de professor d'entrada, una de Dibuix Lineal i una altra de Modelatge i Buidat,⁴² a les quals respectivament concorregueren José Guillermo Gimeno Jiménez

(o Giménez) i José Perelló Salvadó.⁴³ Per bé que segons *Nueva Tárrega* Gimeno Jiménez ja ostentava el càrrec el juliol de 1948, tant ell com Perelló foren nomenats oficialment en els seus càrrecs el març de 1954.⁴⁴ Finalment, només resta apuntar que la premsa de 1953 menciona Ramon Pla Clua com a professor de l'escola arran d'haver estat guardonat amb un premi a la I Exposició Internacional d'Artesania.⁴⁵ Aquesta és la primera i única ocasió en què hem localitzat Ramon Pla en les fonts relacionades amb l'escola, ja que el seu nom tampoc no apareix en els escalafons ni en les convocatòries d'oposicions. No obstant això, i considerant que el premi el rep pels seus treballs de talla, és molt possible que fos el professor de Fusteria Artística, una matèria que ja s'oferia el curs 1951-1952,⁴⁶ però es desconeix per quina via va accedir al càrrec.

Tornant-nos a centrar en el grup de professors restituït l'any 1941, cal fer esment d'un procediment que probablement permet explicar l'endarreriment en la represa de l'activitat de l'Escola d'Arts i Oficis de Tàrrega. En el marc del procés de regularització de les places de professors de terme i titulars obtingudes per ordre ministerial del Govern republicà, l'any 1943 es va acordar la realització de proves de suficiència per part del personal de diverses escoles —entre les quals la de Tàrrega— per tal de confirmar-ne la continuïtat.⁴⁷ El procés no va arrencar fins a l'octubre de 1945, quan Àngel Oliveras, Pau Prats i Josep Llordà —que presentaren al·legacions per evitar el tràmit, basant-se en la seva presència en els escalafons professionals—⁴⁸ foren convocats a examinar-se a Madrid.⁴⁹ No es coneixen els detalls de la

³⁶ MINISTERIO DE EDUCACIÓN NACIONAL (1941), «Disponiendo se proceda a la publicación del Escalafón de Profesores de Término de las Escuelas de Artes y Oficios Artísticos», *Boletín Oficial del Estado*, 18 febrer.

³⁷ MINISTERIO DE EDUCACIÓN NACIONAL (1941), «Disponiendo se proceda a la publicación del Escalafón de Profesores Auxiliares Numerarios de las Escuelas de Artes y Oficios Artísticos», *Boletín Oficial del Estado*, 25 febrer.

³⁸ Emilio CANOSA (1944), «Tribunal del concurso-oposición para proveer las plazas de Maestros de Taller de Metalistería Artística vacantes en las Escuelas de Artes y Oficios Artísticos de Madrid, Jaén, Algeciras, Tárrega y Granada», *Boletín Oficial del Estado*, 29 abril.

³⁹ IBÁÑEZ-MARTÍN (1945), «Orden de 26 de julio de 1944», *Boletín Oficial del Estado*, 14 agost; s. n. (1945), «Información general», *Nueva Tárrega*, 27 gener, p. 8.

⁴⁰ IBÁÑEZ-MARTÍN (1951), «Orden de 23 de enero de 1951», *Boletín Oficial del Estado*, 15 març.

⁴¹ RUIZ-GIMÉNEZ (1952), «Orden de 8 de enero de 1952», *Boletín Oficial del Estado*, 16 febrer.

⁴² Es desconeixen els motius pels quals Pau Prats abandonà la seva plaça. Vegeu-ne la convocatòria a RUIZ-GIMÉNEZ (1952), «Orden de 25 de septiembre de 1952», *Boletín Oficial del Estado*, 9 novembre.

⁴³ CARLOS M. R. DE VALCÁRCCEL (1953), «Transcribiendo la relación de aspirantes admitidos y excluidos al concurso-oposición convocado para provisión de plazas de Profesores de entrada de Escuelas de Artes y Oficios», *Boletín Oficial del Estado*, 22 febrer; s.n. (1953), «Información general», *Nueva Tárrega*, 28 febrer, p. 13. ⁴⁴ v. (1948), «Información general», *Nueva Tárrega*, 30 juliol, p. 9; RUIZ-GIMÉNEZ (1954), «Orden de 25 de marzo de 1954», *Boletín Oficial del Estado*, 16 abril.

⁴⁵ s. n. (1953), «Del municipio», *Nueva Tárrega*, 12 setembre, p. 31.

⁴⁶ s. n. (1951), «Escuela de Artes y Oficios Artísticos - Tárrega», *Nueva Tárrega*, 22 setembre, p. 12.

⁴⁷ DIRECCIÓN GENERAL DE ENSEÑANZA PROFESIONAL Y TÉCNICA (1945), «Disponiendo se dé cumplimiento en la Orden ministerial de 10 de diciembre de 1943 por la que se acordó la realización de pruebas de suficiencia por el personal docente de las Escuelas de Artes y Oficios de Motril, Murcia y Tárrega», *Boletín Oficial del Estado*, 10 març.

⁴⁸ MINISTERIO DE EDUCACIÓN NACIONAL (1945), «Resolviendo varias reclamaciones formuladas por los Profesores de las Escuelas de Artes y Oficios Artísticos de Motril y Tárrega», *Boletín Oficial del Estado*, 14 març.

⁴⁹ Luis DE SALA Y MARÍA (1945), «Tribunal de oposiciones para la confirmación del personal docente de las

prova, però com és previsible, tots tres foren confirmats en els seus càrrecs el març de 1946.⁵⁰ La concordança en el temps de l'arrencada i resolució d'aquest procediment i dels retards en les gestions per tornar a posar en marxa l'Escola d'Arts i Oficis de Tàrraga, doncs, fa que aquestes gestions semblin estretament relacionades.

En relació amb les assignatures ofertes, si exceptuem les matèries sobre agricultura, l'Escola va reobrir amb el mateix programa docent que en temps de preguerra (Dibuix Artístic, Dibuix Lineal, Gramàtica i Cal·ligrafia, Aritmètica i Geometria, i Metal·listeria i Forja). Com ja hem apuntat una mica més amunt, les úniques novetats que s'introduïren a l'oferta educativa foren les assignatures de Fusteria Artística i Modelatge i Buidat, que es començaren a oferir el curs 1951-1952.⁵¹ Aquestes matèries formaven part dels ensenyaments de caràcter general que s'oferien a les escoles d'arts i oficis segons la normativa vigent,⁵² però entre 1955 i 1958 l'oferta es va veure ampliada amb la inclusió d'un curs no oficial d'Electrotècnia i Ciències Complementàries a càrrec de Vicente Quinquillà Eroles, administrador de Fuerzas Eléctricas de Cataluña.⁵³

Les assignatures disponibles es mantingueren estables fins a l'any 1963, quan es publicà el decret de 24 de juliol sobre reglamentació dels estudis de les escoles d'arts i oficis artístics.⁵⁴ Aquesta nova ordenació tenia com a objectiu regular l'oferta formativa d'aquests centres per tal que qui així ho desitgés pogués obtenir un títol acreditatiu dels estudis cursats, sense eliminar per això la possibilitat vigent fins llavors de matricular-se lliurement a aquelles matèries d'interès per a cada estudiant.⁵⁵

A partir d'aquell moment, les escoles d'arts i

oficis passaven a oferir un programa formatiu de tres cursos comuns i dos cursos especials, amb assignatures específiques de cadascuna de les quatre seccions en les quals s'articulaven els estudis (Decoració i Art Publicitari; Disseny, Delineació i Traçat Artístic; Arts Aplicades al Llibre, i tallers d'Arts Aplicades i Oficis Artístics). En el cas de la de Tàrraga, però, aquests canvis no es feren efectius fins al curs 1964-1965,⁵⁶ ja que pel curs 1963-1964 només es realitzaren uns retocs cosmètics al pla d'estudis: es transformà la matèria de Gramàtica i Cal·ligrafia en Història de l'Art, s'incorporaren les Matemàtiques com a disciplina independent i es creà una assignatura dedicada a les «Labores de la Mujer»,⁵⁷ en què aparentment s'oferia formació en modisteria, sastreria i llenceria.⁵⁸ Per tal de poder impartir docència en aquesta última matèria es va convocar un concurs per a una plaça de professor interí que considerem que podria haver quedat deserta, car les classes d'aquesta assignatura no van posar-se en marxa fins a l'octubre de 1964.⁵⁹

Finalment, la matrícula del primer curs de l'escola va romandre oberta del 2 al 15 de novembre de 1945.⁶⁰ Inicialment, les classes havien de començar el 7 de gener de 1946,⁶¹ però finalment la represa tingué lloc el 18 de gener. Tot i això, l'activitat no es reinicià al 100% del que es preveia, ja que segons la premsa encara no es disposava de tot el material necessari, no havien finalitzat les obres d'adequació de la seu de l'equipament ni tampoc es tenia la totalitat del personal adscrit al centre.⁶² Aquesta al·lusió a una manca de personal pot deure's al fet que un cop finalitzada la matrícula del primer curs es va anunciar una convocatòria de cinc places de professor auxiliar de mèrit, que encara no s'havia resolt quan s'havien iniciat les classes.⁶³ Es desconeix qui va ocupar aquestes places,

Escuelas de Artes y Oficis Artísticos de Motril, Murcia y Tárrega», *Boletín Oficial del Estado*, 14 octubre; s. n. (1945), «Información general», *Nueva Tárrega*, 27 octubre, p. 9.

⁵⁰ IBÁÑEZ-MARTÍN (1946), «Orden de 13 de marzo de 1946», *Boletín Oficial del Estado*, 2 abril.

⁵¹ S. N. (1951), «Escuela de Artes y Oficis Artísticos – Tárrega», *Nueva Tárrega*, 22 setembre, p. 12.

⁵² S. N. (1910), «Real Decreto de 16 de diciembre de 1910», *Gaceta de Madrid*, 28 desembre. Val a dir que a l'escola de Tàrraga mai no es recolliren de manera explícita les directrius expressades als reials decrets de 29 de desembre de 1944 i 1 d'octubre de 1952, que afegiren les disciplines de Religió i Formació de l'Esperit Nacional als plans d'estudis. Aquestes matèries no es van oferir explícitament fins a la reforma dels plans d'estudis de 1963.

⁵³ S. N. (1954), «Enseñanza Laboral. Escuela de Artes y Oficis Artísticos», *Nueva Tárrega*, 31 desembre, p. 2.

⁵⁴ MINISTERIO DE EDUCACIÓN NACIONAL (1963), «Decreto 2127/1963, de 24 de julio, sobre reglamentación de los estudios de las Escuelas de Artes y Oficis Artísticos», *Boletín Oficial del Estado*, 6 setembre.

⁵⁵ S. N. (1963), «De la Escuela de Artes y Oficis Artísticos», *Nueva Tárrega*, 21 setembre, p. 5.

⁵⁶ S. N. (1964), «Ministerio de Educación Nacional, Dirección General de Bellas Artes. Escuela de Artes Aplicadas y Oficis Artísticos, curso 1964-1965», *Nueva Tárrega*, 26 setembre, p. 20-21.

⁵⁷ S. N. (1963), «Escuela de Artes Aplicadas y Oficis Artísticos de Tárrega», *Nueva Tárrega*, 21 setembre, p. 11.

⁵⁸ S. N. (1964), «Escuela de Artes Aplicadas y Oficis Artísticos – Tárrega», *Nueva Tárrega*, 10 octubre, p. 9.

⁵⁹ S. N. (1951), «Escuela de Artes y Oficis Artísticos – Tárrega», *Nueva Tárrega*, 22 setembre, p. 12.

⁶⁰ ÀNGEL OLIVERAS GUART (1945), «Ministerio de Educación Nacional. Escuela de Artes y Oficis de Tárrega, curso de 1945-46», *Nueva Tárrega*, 3 novembre, p. 8.

⁶¹ S. N. (1946), «Del Municipio», *Nueva Tárrega*, 5 gener, p. 5.

⁶² EL DIRECTOR (1946), «Escuela de Artes y Oficis Artísticos», *Nueva Tárrega*, 19 gener, p. 9.

⁶³ S. N. (1946) «Escuela de Artes y Oficis Artísticos», *Nueva Tárrega*, 5 gener, p. 7. S'oferien dues places de

però hi ha la possibilitat que el concurs quedés parcialment desert o bé que s'experimentés una volatilitat notable en aquest perfil de professorat, car al curs següent es va tornar a anunciar la disponibilitat de places de professor de mèrit, però es desconeix novament quin fou el resultat d'aquesta crida.⁶⁴

La reobertura de l'escola fou novament un esdeveniment que omplí fugaçment les pàgines de la premsa local, la qual cristal·litzà tots els esforços i gestions d'aquest projecte en la figura d'Àngel Oliveras sense estendre's en narracions i descripcions durant setmanes, com havia ocorregut en època republicana.⁶⁵ Malgrat la presència esparsa a la premsa, i tal com ocorregué amb l'establiment i posada en marxa de l'escola als anys trenta, Oliveras es revela com una figura dominant dins del camp general de poder de Tàrraga i que, a més, disposa dels contactes necessaris per gaudir d'una posició relativament còmoda al camp de poder estatal, una circumstància que de retruc el consagra i consolida en l'àmbit local.⁶⁶ La premsa lloa sense reserves la seva tasca al capdavant de l'escola i, a més, el mèrit d'Oliveras és reconegut a escala nacional amb la concessió de la Comanda de l'Orde Civil d'Alfons x el Savi.⁶⁷

La vida quotidiana del centre que traspua la premsa entre 1946 i 1965 resulta poc engres-

cadora, en concordança amb les estretors i dificultats dels últims compassos de l'autarquia franquista i els inicis de la recuperació econòmica. La majoria d'informació publicada sobre l'Escola són anuncis de l'obertura de matrícules i notícies d'entrega de premis als alumnes més destacats en cadascuna de les matèries, que solien fer-se durant l'acte inaugural de cada curs.⁶⁸ Durant els primers anys, les activitats de portes enfora de l'Escola es limitaren a la celebració de Sant Lluc, patró dels artistes,⁶⁹ mentre que a mesura que ens endinsem en la dècada dels cinquanta el panorama es diversifica lleugerament i hom troba cròniques d'excursions, de la participació de l'Escola en les exposicions nacionals d'arts i oficis o fins i tot de la celebració d'una exposició de treballs dels alumnes als mateixos locals de l'equipament.⁷⁰

Així doncs, al llarg d'aquest període, l'activitat de l'Escola rarament transcendia l'àmbit de l'activitat purament formativa i podria qualificar-se d'activitat de baixa intensitat. La manca de dades objectives de matrícula impedeix extreure conclusions sobre el perfil de l'alumnat i comparar-lo amb el de preguerra,⁷¹ però el moment històric en què ens trobem i el fet que les classes s'oferien en horaris compatibles amb la jornada laboral obrera ens porten a pensar que —almenys inicialment— el perfil de l'alumnat de l'escola de postguerra no diferia en excés del de l'escola d'època republicana.

Dibuix Artístic, una de Dibuix Lineal, una d'Aritmètica i Geometria i una de Gramàtica i Cal·ligrafia.

⁶⁴ s. n. (1946), «Escuela de Artes y Oficios Artísticos», *Nueva Tàrraga*, 21 setembre, p. 9.

⁶⁵ s. n. (1946), «Escuela de Artes y Oficios Artísticos», *Nueva Tàrraga*, 21 setembre, p. 9; s. n. (1946), «Humildad laboriosa», *Nueva Tàrraga*, 2 febrer, p. 1; s. n. (1946), «Escuela de Artes y Oficios», *Nueva Tàrraga*, 2 febrer, p. 2. L'article que proporciona una visió general de l'aspecte i l'organització de l'escola no es publicà fins un mes després de la represa de l'activitat. Vegeu s. n. (1946), «Una visita a la Escuela de Artes y Oficios», *Nueva Tàrraga*, 23 febrer, p. 8-9. Tots aquests textos cauen en la retòrica pròpia de l'època, però d'aquest últim article cal destacar-ne molt especialment les fotografies que l'il·lustraven, obra de Jaume Calafell. De totes maneres, cal esperar quinze anys per tornar a trobar un article que inclogui descripcions de l'escola o una crònica d'una visita a l'equipament. Vegeu A. Z. (1961), «La Escuela de Artes y Oficios», *Nueva Tàrraga*, 23 desembre, p. 15-17.

⁶⁶ A més de director de l'escola d'arts i oficis de Tàrraga, Oliveras era conservador dels Palaus Reials, llavors ja inclosos dins de Patrimoni Nacional, i compaginava tots dos compromisos. Vegeu A. Z. (1961), «La Escuela de Artes y Oficios», *Nueva Tàrraga*, 23 desembre, p. 15-17.

⁶⁷ IBÁÑEZ-MARTÍN (1945), «Orden de 13 de abril de 1945 por la que se concede el ingreso en la Orden Civil de Alfonso X el Sabio a don Àngel Oliveras Guart», *Boletín Oficial del Estado*, 4 maig.

⁶⁸ D'aquestes entregues de premis es poden subratllar justament les dues primeres, que distingiren, entre d'altres, Jaume Minguell, Lluís Trepal i Pere Barrot amb premis extraordinaris de Dibuix Artístic. Vegeu s. n. (1946) «Escuela de Artes y Oficios Artísticos», *Nueva Tàrraga*, 7 setembre, p. 29; s. n. (1947) «Escuela de Artes y Oficios Artísticos», *Nueva Tàrraga*, 13 setembre, p. 31.

⁶⁹ La festa de 1947 va tenir lloc a la Sala de l'Orfeó, un espai amb gran protagonisme dins del panorama expositiu de la ciutat, com veurem més endavant: s. n. (1947), «Escuela de Artes y Oficios Artísticos. Amigos del Arte», *Nueva Tàrraga*, 18 octubre, p. 4; s. n. (1947), «Escuela de Artes y Oficios Artísticos. Amigos del Arte», *Nueva Tàrraga*, 25 octubre, p. 3; s. n. (1949), «En honor de San Lucas», *Nueva Tàrraga*, 22 octubre, p. 8.

⁷⁰ s. n. (1951), «Presencia tarregense a la Exposición», *Nueva Tàrraga*, 23 juny, p. 13; s. n. (1955), «La Escuela de Artes y Oficios en Valencia», *Nueva Tàrraga*, 19 novembre, p. 7-8. L'escola de Tàrraga fou reconeguda amb un diploma de mèrit per la seva aportació a l'exposició nacional d'arts i oficis de 1951. Vegeu s. n. (1951), «Escuela de Artes y Oficios Artísticos», *Nueva Tàrraga*, 13 octubre, p. 2. L'exposició de treballs dels alumnes és ressenyada a s. n. (1960), «La escuela de artes y oficios artísticos y sus frutos», *Nueva Tàrraga*, 12 novembre, p. 9.

⁷¹ Tota la informació que es disposa situa el nombre de matriculats a l'escola al voltant d'una centena, sense segmentar inscripcions per matèries. Vegeu FILIUS (1956), «Tàrraga en el II Consejo Económico Sindical», *Nueva Tàrraga*, 7 juliol, p. 7-8; Z. (1961), «La Escuela de Artes y Oficios», *Nueva Tàrraga*, 23 desembre, p. 15-17.

⁷² S. n. (1942), *Exposición de arte tarregense* (catàleg de l'exposició), [Tàrraga], Impr. Sauret. Tot i que prenem

Espais i esdeveniments expositius

Tàrrrega fou un desert expositiu d'ençà de l'acabament de la Guerra Civil i fins a l'any 1942. La recuperació de l'activitat en aquest àmbit, però, no fou trivial, sinó que la represa prengué la forma d'una exposició col·lectiva i amb voluntat d'antologia (imatge 2). Organitzada pel Frente de Juventudes amb el suport de l'Ajuntament, la mostra retornà a l'escenari de l'opinió pública una dotzena d'artistes actius a Tàrrrega durant la immediata postguerra i el primer franquisme, mentre que aquells ja consagrats en temps de preguerra integraren el comitè d'honor.

Així doncs, amb el vistiplau dels germans Alsina, Francesc Marsà, Àngel Oliveras i Joan Vila-Puig, Josep Balcells, Pere Barrot, Magí Escribà, Josep M. Llorc, Miquel Martí Florensa, Jaume Minguell, Baldomer Muncunill, Ramon Novell, Josep Pagès, Josep Perelló i Conrad Sanaüja presentaren un total de 136 obres entre pintures, escultures i dibuixos, que romangueren instal·lats durant la festa major de setembre de 1942 en un indret tan poc casual com dues sales de la planta baixa de l'Escola Pia.⁷² La manca de fonts escrites que comentin la recepció d'aquest esdeveniment no ens permet extreure'n lectures concloents, però de totes maneres som davant d'un fet molt remarcable, no només per la dimensió —més de cent obres per part de dotze autors—, sinó també pel fet que aquest esdeveniment és tot un símptoma de recuperació del pols artístic i cultural de la ciutat, encara que sigui en el marc de la política cultural franquista. No obstant això, i malgrat l'optimisme que en pogué traspasar, aquesta exposició no fou el desencadenant d'una nova dinàmica de celebració d'exposicions a la ciutat, sinó que cal esperar ben bé un parell anys per constatar la represa i consolidació d'aquesta tipologia d'activitat.

Des de la celebració de la col·lectiva de 1942 i fins a l'any 1965, el conjunt de les exposicions celebrades a Tàrrrega es pot articular en tres fases successives, que al seu torn revelen una progressiva polarització del sistema expositiu dins del camp artístic local. Aquestes fases es defineixen a partir del sorgiment, de la presa de protagonisme i de la ulterior desaparició de determinats espais que, a més de la seva funció principal, també són emprats com a sales d'exposicions.

La primera fase, que transcorre aproximadament entre 1942 i 1944, és la fase més heterogènia

el terme *catàleg*, en la majoria d'ocasions ens referim a díptics o fullets solts, mai a catàlegs tal com els entenem actualment.

⁷² Esther SOLÉ I MARTÍ (2015), *op. cit.*, p. 211 i seg.

⁷⁴ S. N. (1944), «Notas locales», *Nueva Tàrrrega*, 20 maig, p. 14.

⁷⁵ S. N. (1944), *Exposición de pinturas Minguell. Sala del Orfeón, 9-17 septiembre de 1944* (catàleg de l'exposició),

Imatge 2: **Portada del tríptic de l'exposició col·lectiva de 1942.** Col·lecció de Saula-Briansó.

de totes i es caracteritza per la diversitat d'equipaments que acullen aquesta mena d'activitats (taula 2). En la línia del que s'havia observat entre 1875 i 1936,⁷³ la manca d'espais ad hoc per acollir exposicions es compensa amb la reutilització d'espais de sociabilitat i algun aparador comercial, tot i que aquesta opció és gairebé una raresa durant el període estudiat. Així doncs, durant aquesta primera fase se celebraren set exposicions en cinc emplaçaments diferents, per bé que d'aquestes només ens en resulten rellevants tot just quatre, gairebé totes celebrades a la seu de l'associació de música de Tàrrrega.

La primera de les exposicions d'aquesta fase que volem destacar és la que precisament té lloc en un aparador comercial. Es tracta de l'exposició de fotografies que Jaume Calafell realitzà durant les festes de maig de 1944. La mostra romangué instal·lada per un temps indeterminat a l'aparador de la llibreria d'Antoni Figueras, situada entre els números 13 i 16 de l'avinguda de Catalunya, llavors Poniente;⁷⁴ aquesta fou l'única exposició localitzada en aquesta tipologia d'espai.

Exceptuant aquest cas, aparentment força espontani, la primera exposició individual que se celebrà a Tàrrrega des de la fi de la Guerra Civil tingué lloc durant les festes de setembre del mateix 1944 (imatge 3). Jaume Minguell va presentar una desena de vistes de racons de Tàrrrega i una desena de natures mortes a l'oli

Taula 2. **Exposicions celebrades a Tàrrrega (fase 1, 1942-1945)**

Elaboració pròpia

Data inici	Data final	Localització	Descripció	Bibliografia
12.09.1942	20.09.1942	Planta baixa de l'Escola Pia	«Exposición de Arte Tarregense» Participants: Josep Balcells, Pere Barrot, Magí Escribà, Josep M. Llorc, Miquel Martí Florensa, Jaume Minguell, Baldomer Moncunill, Ramon Novell, Josep Pagès, Josep Perelló i Conrad Sanahuja	Catàleg (col·lecció particular)
14.05.1944	05.1944	Sala de l'Orfeó	«Exposición del Libro Tarregense»	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 12 i 20 maig 1944
20.05.1944	05.1944(?)	Aparador de la Librería Antonio Figueras	Exposició de fotos de festa major de Jaume Calafell	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 20 maig 1944
1945 000 000	05.1944(?)	Seu de la J. A. C. E.	Exposició de diorames de la Passió	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 24 març 1945
31.03.1945	08.04.1945	Associació de Música	Exposició i subhasta de pintures a l'oli a favor de l'associació de música Obres d'Amat, Balcells, Barrot, Escribà, Llorc, Marsà, Martí, Mateu, Minguell, Muncunill, Perelló, Sanahuja, Soques, Trepal i Vila-Puig	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 24 març 1945 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 31 març 1945
22.04.1945	28.04.1945	Sala d'exposicions de l'Ateneu	«Exposición Bibliográfica Circulante de la Provincia», organitzada per l'IEI	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 21 abril 1945 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 28 abril 1945
12.05.1945	21.05.1945	Associació de Música	Exposició de Manuel Amat	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 5 maig 1945 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 19 maig 1945

a la Sala de l'Orfeó.⁷⁵ Minguell es presentava en societat aixoplugat per Àngel Oliveras, que redactà el text introductor al catàleg de l'exposició. D'altra banda, l'esdeveniment fou organitzat per Amigos del Arte, una entitat de la qual pràcticament no es té més informació que les notícies aparegudes en premsa anunciant la celebració d'exposicions gràcies al seu impuls, però de la qual es desconeixen dades tan bàsiques

com els seus objectius, qui en formava part o quin era el seu lloc de trobada habitual. En tot cas, la mostra va ser un esdeveniment tractat amb un interès sense precedents per *Nueva Tàrrrega*. Malgrat la curta trajectòria de la publicació fins aquell moment, es publicaren fins a tres articles sobre l'exposició, que situaven Minguell i la seva obra com un nou agent a tenir en consideració dins del sistema-camp artístic targarí.⁷⁶

[Tàrrrega], s. n. No obstant això, algunes fonts assenyalaren que la seu de l'exposició era la sala de concerts de l'associació de música. Vegeu s. n. (1944), «Las fiestas de San Eloy», *Nueva Tàrrrega*, 26 agost, p. 6-7.

⁷⁶ F. M. LORDA (1944), «En torno a la exposición de pinturas Minguell», *Nueva Tàrrrega*, 2 setembre, p. 7; R. N. (1944), «Minguell y su propio interrogante», *Nueva Tàrrrega*, 9 setembre, p. 23; R. N. (1944), «La exposición Minguell», *Nueva Tàrrrega*, 16 setembre, p. 4.

⁷⁷ S. N. (1945), «Asociación de música», *Nueva Tàrrrega*, 31 març, p. 8.

Imatge 3: **Portada del díptic de l'exposició individual de Jaime Minguell a la Sala de l'Orfeó (1944).** Arxiu Jaume Minguell

La tercera exposició remarcable d'aquesta fase té lloc durant les festes de maig de l'any següent, de tal manera que el patró cronològic que acompanya aquests esdeveniments comença a prendre força. En aquesta ocasió, la seu de l'associació de música acollí una exposició col·lectiva amb finalitat benèfica, car les obres exposades estaven a la venda amb la intenció de destinar-ne els beneficis obtinguts a l'entitat acollidora, necessitada de mitjans per sufragar despeses de decoració del local, la reparació del piano de cua..., o per eixugar el dèficit dels concerts que organitzava.⁷⁷ La mostra romangué oberta del 31 de març al 8 d'abril de 1945 i hi participà bona part dels artistes targarins ja presents a l'exposició col·lectiva de 1942, així com alguns de forasters que freqüentaven la ciutat.⁷⁸ Malgrat l'interès que despertà en la premsa i les expectatives que la mateixa associació de música havia dipositat en l'esdeveniment, la resposta ciutadana només fou bona quant a visites, mentre que el ritme d'adquisicions no fou l'esperat, i es desconeix el resultat final de la iniciativa.⁷⁹

L'exposició que clou aquesta fase va tenir lloc en el marc de la festa major de maig de 1945 i també es va celebrar a les dependències de l'associació de música.⁸⁰ Per primer cop des de la fi de la Guerra Civil se celebra una exposició individual protagonitzada per un artista no natural de Tàrraga o rodalies. Es tracta de Manuel Amat (Vilanova i la Geltrú, 1909 – Barcelona, 1985), més conegut per les seves aportacions a la premsa de l'època (*Mirador, Papitu, L'Esquella de la Torratxa, El Be Negre o Destino*, entre d'altres) que per la seva obra pictòrica, situada en la línia de Joaquim de Cabanyes i Joaquim Mir. No era el primer cop que l'obra d'Amat es feia present a Tàrraga, però en aquesta ocasió va presentar i posar a la venda 32 miniatures a l'oli amb vistes de Sitges, Vilanova i la Geltrú i Tàrraga.⁸¹

Considerem que aquesta exposició, pel fet de tractar monogràficament d'un artista forà, assenyala un punt d'inflexió en el recorregut d'aquesta tipologia d'esdeveniments que se celebraren a Tàrraga entre 1939 i 1965. A més, aquesta constatació ve subratllada per la característica

⁷⁸ S'hi mostraren obres de [Manuel] Amat, Josep Balcells, Pere Barrot, Magí Escrivà, Josep M. Llord, Francesc Marsà, Miquel Martí, Mateu, Jaume Minguell, Baldomer Muncunill, Josep Perelló, Conrad Sanaüja, (?) Soques, Lluís Trepal i Joan Vila-Puig. Vegeu s. n. (1945), «Asociación de música», *Nueva Tàrraga*, 24 març, p. 5.

⁷⁹ S. n. (1945), «Asociación de música», *Nueva Tàrraga*, 7 abril, p. 5.

⁸⁰ Inicialment estava previst que la mostra romangués oberta al públic del 12 al 20 de maig, però aprofitant que coincidí amb les festes de Pasqua, el tancament s'ajornà un dia. Vegeu s. n. (1945), «Exposición Manuel Amat», *Nueva Tàrraga*, 5 maig, p. 8; N. (1945), «La Exposición Amat», *Nueva Tàrraga*, 19 maig, p. 5.

⁸¹ B. (1945), «Exposición Manuel Amat», *Nueva Tàrraga*, 12 maig, p. 11. Manuel Amat es torna a fer present a Tàrraga l'any 1951, amb motiu d'una conferència celebrada a l'Ateneu i organitzada per l'agrupació d'antics alumnes de les Escoles Pies. Vegeu s. n. (1952), «Conferencia Manuel Amat», *Nueva Tàrraga*, 22 març, p. 2.

Taula 3. Exposicions celebrades a Tàrrrega (fase 2, 1945-1957)

Elaboració pròpia

Data inici	Data final	Localització	Descripció	Bibliografia
09.09.1945	23.09.1945	Sala de l'Orfeó	Exposició de Francesc Marsà	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 1 setembre 1945 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 15 setembre 1945 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 21 setembre 1945
22.12.1945	01.01.1946	Sala de l'Orfeó	Exposició de Magí Escribà	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 7 desembre 1945 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 15 desembre 1945 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 22 desembre 1945 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 22 desembre 1945 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 29 desembre 1945 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 5 gener 1946
07.07.1946	13.07.1946	Sala de l'Orfeó	Exposició de gravats antics de Castella i Catalunya, organitzada per la Subsecretaria de Educació Popular	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 6 juliol 1946 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 13 juliol 1946
07.09.1946	15.09.1946	Sala de l'Orfeó	Exposició Josep Balcells, «Estampas tarregenses»	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 17 agost 1946 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 31 agost 1946 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 7 setembre 1946 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 14 setembre 1946
07.09.1946	15.09.1946	Casa Mateu (c/ Alonso Martínez, 12)	Exposició de fotografia esportiva	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 10 agost 1946 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 7 setembre 1946
11.1946	11.1946 (?)		Exposició de fotos d'antics alumnes de l'ACEAEP	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 16 novembre 1946 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 20 novembre 1946
13.04.1947	13.04.1947	Sala de l'Orfeó	Conferència i exposició sobre Montserrat, patrocinada pel FAD	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 12 abril 1947 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 19 abril 1947
13.09.1947	21.09.1947	Sala de l'Orfeó	Exposició col·lectiva de Lluís Trepà i Jaume Minguell	Catàleg (col·lecció particular) <i>Nueva Tàrrrega</i> , 7 setembre 1947 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 13 setembre 1947 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 20 setembre 1947
14.09.1947	17.09.1947	Sala d'actes de l'Ajuntament d'Agramunt	Exposició de Josep Balcells	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 7 setembre 1947
25.10.1947	11.1947	Sala de l'Orfeó	Exposició de Fidel Trias Pagès	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 25 octubre 1947 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 31 octubre 1947
29.12.1947	06.01.1948	Escola Pia	Exposició-homenatge al P. Carles Perelló	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 13 desembre 1947 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 27 desembre 1947 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 3 gener 1948
11.09.1948	1948 009 000	Sala de l'Orfeó	Exposició de Ramon Muixí	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 4 setembre 1948 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 11 setembre 1948 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 18 setembre 1948 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 25 setembre 1948
09.1949	09.1949 (?)		Exposició de fotografies	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 3 setembre 1949
09.09.1950	09.1950 (?)	Sala de l'Orfeó	Exposició de Francesc Marsà	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 9 setembre 1950 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 16 setembre 1950
10.09.1950	12.09.1950	Escola Pia	Concurs de fotografia	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 2 setembre 1950 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 9 setembre 1950
12.05.1951	21.05.1951	Sala de l'Orfeó	Exposició col·lectiva de Marsà, Minguell, Balcells, Trepà i Escribà	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 12 maig 1951 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 19 maig 1951
13.09.1952	09.1952 (?)	Sala de l'Orfeó	Exposició de Joan Vila Maleras	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 13 setembre 1952 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 20 setembre 1952
14.09.1952	16.09.1952	Escoles Pies	Exposició de fotografia artística, amb fotos de l'Agrupació Fotogràfica de Catalunya i del grup fotogràfic del Club Natació	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 13 setembre 1952 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 20 setembre 1952
12.05.1953	23.05.1953	Sala de l'Orfeó	Exposició d'Enric Porta	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 2 maig 1953 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 9 maig 1953 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 23 maig 1953
20.06.1953	25.06.1953	Sala de l'Orfeó	Exposició fotogràfica	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 20 juny 1953
13.09.1953	20.09.1953	Sala de l'Orfeó	Exposició de Lluís Trepà	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 5 setembre 1953 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 12 setembre 1953 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 26 setembre 1953

25.12.1953	10.01.1954	Club Natació	Exposició de fotografia per part d'aficionats locals	<i>Nueva Tárrega</i> , 24 desembre 1953
23.05.1954	05.1954 (?)	Sala de l'Orfeó	Exposició de fotos d'Eleanor Parle Custis, cedides per l'agrupació fotogràfica d'Arenys de Mar	<i>Nueva Tárrega</i> , 1 maig 1954 <i>Nueva Tárrega</i> , 12 maig 1954 <i>Nueva Tárrega</i> , 22 maig 1954
11.07.1954	18.07.1954	Sala de l'Orfeó	Exposició de reproduccions de dibuixos de Leonardo da Vinci	<i>Nueva Tárrega</i> , 10 juliol 1954 <i>Nueva Tárrega</i> , 17 juliol 1954
12.09.1954	19.09.1954	Sala de l'Orfeó	Exposició de Francesc Espriu	<i>Nueva Tárrega</i> , 4 setembre 1954 <i>Nueva Tárrega</i> , 11 setembre 1954 <i>Nueva Tárrega</i> , 25 setembre 1954
12.09.1954	14.09.1954	Col·legi de la Mercè	Exposició filatèlica	<i>Nueva Tárrega</i> , 7 agost 1954 <i>Nueva Tárrega</i> , 28 agost 1954 <i>Nueva Tárrega</i> , 11 setembre 1954
28.11.1954	28.11.1954	Sala de la biblioteca de la Caixa de Pensions	Exposició de ventalls d'època	<i>Nueva Tárrega</i> , 27 novembre 1954
04.1955	04.1955	Sala de l'Orfeó	I Concurs Social de Fotografia	<i>Nueva Tárrega</i> , 9 abril 1955
10.04.1955	17.04.1955	Sala de l'Orfeó	Exposició de fotografies presentades al I Concurs Social de Fotografia	<i>Nueva Tárrega</i> , 9 abril 1955 <i>Nueva Tárrega</i> , 16 abril 1955
12.05.1955	05.1955 (?)	Sala de l'Orfeó	Exposició d'exlibris	<i>Nueva Tárrega</i> , 7 maig 1955 <i>Nueva Tárrega</i> , 12 maig 1955 <i>Nueva Tárrega</i> , 21 maig 1955
27.08.1955	04.09.1955	Sala de la biblioteca de la Caixa de Pensions	Exposició d'estampes eucarístiques	<i>Nueva Tárrega</i> , 27 agost 1955 <i>Nueva Tárrega</i> , 3 setembre 1955
10.09.1955	18.09.1955	Sala de l'Orfeó	Exposició Francesc Marsà	<i>Nueva Tárrega</i> , 10 setembre 1955 <i>Nueva Tárrega</i> , 17 setembre 1955
22.04.1956	04.1956 (?)	Sala de l'Orfeó	Exposició en el marc de la trobada comarcal del Frente de Juventudes	<i>Nueva Tárrega</i> , 21 abril 1956
28.04.1956	19.04.1956	Sala de l'Orfeó	Exposició de l'Esbart Albada	<i>Nueva Tárrega</i> , 28 abril 1956 <i>Nueva Tárrega</i> , 5 maig 1956
12.05.1956	05.1956 (?)	Sala de l'Orfeó	Exposició d'Enric Porta	<i>Nueva Tárrega</i> , 12 maig 1956
08.09.1956	16.09.1956	Sala de l'Orfeó	Exposició de Magí Escribà	<i>Nueva Tárrega</i> , 1 setembre 1956 <i>Nueva Tárrega</i> , 8 setembre 1956 <i>Nueva Tárrega</i> , 15 setembre 1956
09.09.1956	16.09.1956	Escoles Pies	Exposició de fotografies	<i>Nueva Tárrega</i> , 8 setembre 1956 <i>Nueva Tárrega</i> , 15 setembre 1956
10.1956 (?)	14.10.1956	Sala de l'Orfeó	Exposició d'Armand Grosz	<i>Nueva Tárrega</i> , 20 octubre 1956
12.05.1957	22.05.1957	Sala de l'Orfeó	Exposició de Norbert Orobítg Carné	<i>Nueva Tárrega</i> , 4 maig 1957 <i>Nueva Tárrega</i> , 11 maig 1957 <i>Nueva Tárrega</i> , 1 juny 1957

principal que defineix la segona fase que hem observat: a partir de l'exposició de Manuel Amat i fins a l'estiu de 1957, la diversitat d'espais expositius observada al llarg de la primera fase disminueix progressivament fins a estar dominada per la Sala de l'Orfeó, que esdevé pràcticament l'únic espai de la ciutat on se celebren exposicions d'art durant poc més de vint anys.

Un dels trets definidors d'aquesta segona fase és també la prevalença d'exposicions individuals dedicades a artistes targarins que, a més, s'esdevenen amb una freqüència relativament estable al llarg del temps (taula 3). D'un total de 36 exposicions celebrades a Tàrraga en aquest període,⁸² 27 tenen lloc a la Sala de l'Orfeó. A més, cal subratllar que les exposicions que se celebren en espais alternatius —la Casa Mateu,⁸³

⁸² L'única excepció remarcable és la celebració d'una exposició individual de Josep Balcells celebrada a la sala d'actes de l'Ajuntament d'Agramunt entre el 14 i el 17 de setembre de 1947. Vegeu s. n. (1947), «Actividad de nuestros artistas», *Nueva Tárrega*, 7 setembre, p. 5.

⁸³ Situada al carrer d'Alonso Martínez, núm. 12, va acollir una exposició de fotografia esportiva durant les festes de Sant Eloi de 1946. Vegeu s. n. (1946), «La exposición del deporte tarregense», *Nueva Tárrega*, 7 setembre, p. 29.

Imatge 4: **Francesc Marsà, acompanyat d'autoritats, visitant l'exposició instal·lada a la Sala de l'Orfeó** (1945). © Jaume Calafell, Arxiu Calafell

l'Escola Pia,⁸⁴ el Club Natació,⁸⁵ el Col·legi de la Mercè⁸⁶ o la sala de la biblioteca de la Caixa de Pensions—⁸⁷ són exposicions d'un abast relativament menor si es comparen amb la majoria de les que s'instal·laren a la Sala de l'Orfeó, ja que gairebé totes les exposicions a les quals ens referim difícilment encaixen en la concepció clàssica d'una exposició d'obres d'art.⁸⁸ La Sala de l'Orfeó, doncs, passa a ocupar una posició central i dominant del panorama expositiu de la ciutat. Aquesta centralitat és compartida amb Amigos del Arte, l'entitat que impulsa la majoria d'exposicions que tenen lloc en aquest equipament.

La carta de presentació de la Sala de l'Orfeó com a espai expositiu fou la primera exposició

individual que Francesc Marsà protagonitzava a la seva ciutat natal.⁸⁹ L'esdeveniment, objecte d'un seguiment molt intens per part de la premsa, tingué lloc durant les festes de Sant Eloi de 1945 i s'acompanyà d'un acte d'homenatge al pintor, la qual cosa era un gest de reconeixement col·lectiu a una figura que llavors ja havia assolit la consagració no només a escala local, sinó nacional (imatge 4).⁹⁰

Com és previsible, la de 1945 no va ser l'única exposició individual que Francesc Marsà va protagonitzar a la Sala de l'Orfeó. A més de la mostra ja ressenyada, la sala va acollir dues mostres més del pintor targarí, cadascuna separada de l'altra per un interval de cinc anys. Durant la festa major de setembre de 1950, Marsà presentà 25 pintures a l'oli que, segons *Nueva Tárrega*, foren vistes per milers de persones.⁹¹ Cinc anys després —sense haver fet cap altra exposició— Marsà va donar a conèixer les seves creacions més recents novament a la Sala de l'Orfeó durant les festes de Sant Eloi.⁹² Aquesta fou l'última exposició que Marsà celebrà en vida a la seva ciutat natal.

Un altre dels artistes que va exposar en més d'una ocasió a la Sala de l'Orfeó fou Magí Escribà. Concretament, Escribà protagonitzà dues exposicions individuals. La primera, que suposà la seva presentació davant la crítica i l'opinió pública, va tenir lloc durant les festes de Nadal de 1946,⁹³ quan presentà 48 pintures a l'oli de petites dimensions, principalment natures mor-

⁸⁴ L'Escola Pia acollí una exposició d'homenatge al pare Carles Perelló (1947-1948) i una mostra de fotografia (1952). Vegeu s. n. (1947), «Evocación del P. Carlos», *Nueva Tárrega*, 27 desembre, p. 1-2; s. n. (1952), «Exposición fotográfica», *Nueva Tárrega*, 13 setembre, p. 24; s. n. (1952), «Exposiciones», *Nueva Tárrega*, 20 setembre, p. 11.

⁸⁵ La secció de fotografia del Club Natació va organitzar una exposició de fotografia per les festes de Nadal de 1953. Vegeu s. n. (1953), «Exposición local de fotografía», *Nueva Tárrega*, 24 desembre, p. 9.

⁸⁶ Durant les festes de setembre de 1954, una aula del Col·legi de la Mercè acollí la primera exposició de filatèlia que se celebrava a la ciutat d'ençà de l'acabament de la guerra: C. DE TÁRREGA (1954), «La exposición filatélica», *Nueva Tárrega*, 28 agost, p. 2.

⁸⁷ A la biblioteca de la Caixa de Pensions s'hi celebraren dues exposicions: una de ventalls d'època (1954) i l'altra d'estampes eucarístiques, de les quals la premsa només es fa ressò molt de passada. Vegeu l'anunci publicat a la pàgina 11 de l'exemplar de *Nueva Tárrega* de 27 de novembre de 1954 i s. n. (1955), «Exposición de estampas eucarísticas», *Nueva Tárrega*, 27 agost, p. 13; s. n. (1955), «Estampas eucarísticas», *Nueva Tárrega*, 3 setembre, p. 11.

⁸⁸ Val a dir, però, que no totes les exposicions que se celebraren a la Sala de l'Orfeó foren exposicions d'obres d'art, sinó que també s'observa una certa diversitat (exposicions de gravats antics, reproduccions d'obres de Leonardo da Vinci, fotografia amateur, exlibris, etc.). No entrarem a comentar aquests esdeveniments —poc menys de la meitat de l'elenc d'exposicions identificades— per no allargar excessivament aquest article.

⁸⁹ s. n. (1945), «Próxima exposición Marsá», *Nueva Tárrega*, 1 setembre, p. 4; E. CASANELLES (1945), «Marsá», *Nueva Tárrega*, 1 setembre, p. 15; E. C. (1945), «La exposición de Marsá», *Nueva Tárrega*, 15 setembre, p. 12.

⁹⁰ s. n. (1945), «Próximos actos en honor al pintor Marsá», *Nueva Tárrega*, 21 setembre, p. 11; s. n. (1945), «Los agasajos de mañana al pintor Marsá», *Nueva Tárrega*, 30 setembre, p. 3; E. CASANELLES (1945), «Con Marsá», *Nueva Tárrega*, 30 setembre, p. 9; s. n. (1945), «El homenaje a Marsá», *Nueva Tárrega*, 6 octubre, p. 3.

⁹¹ El catàleg de l'exposició es conserva a l'Arxiu Comarcal de l'Urgell (inv. 12-2/2). Inclou una relació d'obres exposades —la majoria actualment en col·leccions particulars—, així com una presentació de Marsà a càrrec d'Antoni Bonastre. Vegeu també R. N. (1950), «La Exposición Marsá», *Nueva Tárrega*, 16 setembre, p. 4. ⁹² s. n. (1955), «Exposición Marsá», *Nueva Tárrega*, 10 setembre, p. 39; R. N. (1955), «La Exposición Marsá», *Nueva Tárrega*, 17 setembre, p. 7.

⁹³ s. n. (1945), «Amigos del Arte», *Nueva Tárrega*, 7 desembre, p. 3.

tes i flors.⁹⁴ Escribà, ja conegut a Tàrraga per la seva faceta literària i musical, va ser objecte d'una exposició que va gaudir de bona rebuda per part de la premsa i que es clogué amb una vetllada literària i musical.⁹⁵ No obstant això, cal esperar una dècada per tornar a localitzar Magí Escribà protagonitzant una activitat expositiva en solitari. En aquesta ocasió, Escribà presentà la seva obra recent durant la festa major de setembre, en una mostra on les natures mortes i pintures de flors de dimensions més notables havien pres el relleu —sense substituir-les— a les miniatures.⁹⁶ Aquest fet va sorprendre gratamente la crítica, que, malgrat la temença inicial en conèixer que Escribà havia deixat de banda la miniatura, va acabar aplaudint —tot i que tèbiament— la progressió del pintor no sense abans subratllar que no es dedicava de manera exclusiva o professional a la pintura.⁹⁷

Sense abandonar encara la dècada dels cinquanta trobem el tercer i darrer cas d'un artista que exposa de manera individual a la Sala de l'Orfeo en més d'una ocasió. Es tracta d'Enric Porta, un pintor nascut a la Pobla de Segur i que hom situa en l'òrbita de Miquel Villà que va exposar en dues ocasions a la capital de l'Urgell. La primera exposició tingué lloc durant les festes de maig de 1953, quan ja es pot considerar que Porta era un artista consolidat.⁹⁸ En aquesta ocasió es presentaren 25 pintures de temàtica diversa, que gaudiren d'una bona rebuda per part de la crítica.⁹⁹ Pel que fa a la seva segona exposició, i a diferència del que hem vist en els casos d'Escribà i Marsà, Porta va ser l'artista que va trigar menys temps a tornar a fer-se present a la Sala de l'Orfeo, ja que la seva segona exposició va tenir lloc durant la festa major de maig de 1956. En aquesta ocasió, l'artista pobletà presentà una trentena de pintures i aparentment el ressò en premsa de l'acte no fou tan notable ni extens, un fet que podria ser un indicatiu de precipitació en les tasques de preparació de la mostra, més que un símptoma de manca d'interès, car se'n remarca la vàlua fent referència a l'èxit obtingut poc temps abans a

Barcelona, una menció que ajuda a situar l'artista en una posició relativament consolidada i dominant en un territori que no li era propi, de manera que adquireix una pàtina d'acceptació prou significativa quan és analitzada des d'un punt de vista sistèmic.¹⁰⁰

El fet d'haver tractat de les exposicions d'Enric Porta obre la porta a tractar momentàniament d'un subconjunt de les exposicions que se celebraren a la Sala de l'Orfeo al llarg d'aquesta segona fase: les exposicions protagonitzades per artistes ni nascuts ni actius a la zona de Tàrraga i rodalies. A més de Porta, tres artistes més foren objecte d'exposicions individuals a la Sala de l'Orfeo: Fidel Trias, Joan Vila Maleras i Francesc Espriu.

El sabadellenc Fidel Trias (1918-1971) havia iniciat la carrera artística abans de la guerra, però la seva mobilització al front comportà un hiat que s'allargà fins a principis de la dècada dels quaranta. L'exposició que celebra a Tàrraga, la tardor de 1947,¹⁰¹ té lloc quan l'artista estava en plena corba ascendent de la seva recuperació, i consistí en la presentació de quinze pintures a l'oli de temàtica variada que gaudí de molt bona rebuda per part de la crítica local.¹⁰²

Joan Vila Maleras també era oriünd de Sabadell (1888-?) i no es dedicava exclusivament a la pintura —era cosí germà de Joan Vila Puig, una figura amb gran ascendent dins la comunitat artística targarina—, sinó que estava vinculat al món de les arts gràfiques.¹⁰³ No obstant això, durant les festes de setembre de 1952 la Sala de l'Orfeo va acollir una exposició monogràfica de la seva obra.¹⁰⁴ Dos anys més tard, l'exposició de les festes de setembre d'aquesta mateixa sala fou novament dedicada a un artista forà, per bé que no es tracta d'una figura qualsevol, sinó que la protagonitzà Francesc Espriu.¹⁰⁵

Oriünd d'Esparreguera, la vinculació de Francesc Espriu (1916-2008) amb el nacionalisme català i la causa republicana és llargament coneguda

⁹⁴ S. N. (1945), «Amigos del Arte», *Nueva Tàrraga*, 15 desembre, p. 2; Manuel AMAT (1945), «El miniaturista Magín Escribà», *Nueva Tàrraga*, 22 desembre, p. 9.

⁹⁵ N. (1945), «Amigos del Arte», *Nueva Tàrraga*, 29 desembre, p. 4; S.N. (1946), «Clausura de la Exposición Escribà», *Nueva Tàrraga*, 5 gener, p. 6-7.

⁹⁶ S. N. (1956), «De Arte. Próxima exposición de pinturas de Magín Escribà», *Nueva Tàrraga*, 1 setembre, p. 9.

⁹⁷ N. (1956), «La exposición Escribà», *Nueva Tàrraga*, 15 setembre, p. 9.

⁹⁸ S. N. (1953), «Próximo acontecimiento artístico», *Nueva Tàrraga*, 2 maig, p. 4.

⁹⁹ S. N. (1953), «El pintor Porta», *Nueva Tàrraga*, 9 maig, p. 9; N. (1953), «La exposición Porta», *Nueva Tàrraga*, 23 maig, p. 2.

¹⁰⁰ S. N. (1956), «Hoy, a la tarde, será inaugurada la Exposición Porta», *Nueva Tàrraga*, 12 maig, p. 18.

¹⁰¹ S. N. (1947), «Exposición de pinturas de F. Trias Pagés», *Nueva Tàrraga*, 25 octubre, p. 3.

¹⁰² B. (1947), «Amigos del Arte. Exposición F. Trias Pagés», *Nueva Tàrraga*, 31 octubre, p. 2.

¹⁰³ Josep Maria BENAUL BERENGUER (2012), «Autors, editors i impressors a Sabadell, 1850-1975. Nota històrica», a *Sabadell, lletra impresa: de la vila a la fi de la ciutat industrial. Catàleg de la Col·lecció Esteve Renom - Monserrat Llonch*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 7-68, esp. p. 63.

¹⁰⁴ S. N. (1952), «Pinturas Vila-Maleras», *Nueva Tàrraga*, 20 setembre, p. 11.

¹⁰⁵ S. N. (1954), «Mañana, Exposición Espriu», *Nueva Tàrraga*, 11 setembre, p. 39.

i és per aquest motiu que fins a cert punt la celebració d'una exposició a Tàrraga resulta sorprenent. No obstant això, Espriu havia iniciat la seva carrera artística el 1948 i, tot just un any abans de l'exposició a la Sala de l'Orfeó, havia presentat obra a la Sala Gaspar. A Tàrraga s'hi veieren dibuixos, que la crítica situà en l'òrbita de Nonell, així com les figures de terracota que caracteritzaren la seva producció en aquells temps i que són admirades per la crònica publicada. De totes maneres, el que resulta més interessant i revelador és l'absoluta omissió que la premsa fa de pràcticament tota la trajectòria d'Espriu fins aquell moment, que l'havia dut a l'exili, la clandestinitat i la presó, entre d'altres.¹⁰⁶

Malgrat que no es poden bandejar, les exposicions protagonitzades per artistes de fora de l'òrbita de Tàrraga o l'Urgell s'escapen de la dinàmica habitual de la Sala de l'Orfeó entre els anys 1945 i 1957: essencialment, les exposicions eren de caràcter individual, però protagonitzades per artistes de la zona. De fet, la Sala de l'Orfeó fou l'espai on bona part dels artistes en actiu a la ciutat en aquesta època es donen a conèixer públicament. Ja hem mencionat aquells que hi exposen en més d'una ocasió, i dedicarem els propers paràgrafs a repassar els casos únics d'exposicions d'artistes targarins celebrades en aquest indret.

Josep Balcells, Ramon Muixí, Lluís Trepà i Norbert Orobitg són els artistes de Tàrraga i rodalies que exposen un únic cop i de manera individual a la Sala de l'Orfeó, i en tots els casos es tracta de la primera exposició individual que cadascun d'ells celebra a Tàrraga. La de Josep Balcells té lloc durant les festes de Sant Eloi de 1946 i consisteix en una mostra d'una trentena d'obres amb diverses vistes de Tàrraga.¹⁰⁷ Es pot considerar que en aquells moments Balcells ja era una figura ben consolidada en el panorama local, que havia participat en diverses exposicions col·lectives i que gaudia d'una posició de cert reconeixement, tant per la seva faceta de mestre com per l'acceptació que tenia la seva obra. Així ho revela la premsa, que para una atenció equiparable a la que dedica a les exposicions de Marsà per donar a conèixer l'exposició del pintor d'Almenara, considerat fill adoptiu de Tàrraga segons la crítica.¹⁰⁸

Dos anys després, també per la festa major de setembre, arribà el torn a Ramon Muixí, llavors instal·lat a Barcelona i amb qui aparentment s'havia perdut el contacte,¹⁰⁹ de tal manera que a Tàrraga se'n desconeixia la trajectòria durant els quinze anys que havien transcorregut des de la col·lectiva d'artistes targarins de 1933 fins aquell moment. La premsa va saludar el retorn de Muixí amb curiositat,¹¹⁰ que aviat es va convertir en acceptació i elogi per l'obra presentada, que fou venuda gairebé en la seva totalitat.¹¹¹

A priori, podria resultar sorprenent que calgui esperar fins a l'any 1953 per localitzar la primera exposició individual de Lluís Trepà a Tàrraga. No es tracta de la primera exposició de Trepà en termes absoluts a la ciutat, però sí que és la seva primera mostra en solitari, celebrada a la Sala de l'Orfeó durant les festes de Sant Eloi de 1953, un cop ja havia tornat de la seva primera estada a París.¹¹² La perspectiva d'una gran dosi de novetat, amarada dels nous aires que en tots els sentits es respiraven més enllà de la Península, va generar una gran expectativa, que la crítica es va encarregar d'alimentar tot procurant preparar el públic local per unes propostes pictòriques que de bell antuvi podrien resultar difícils d'encaixar.¹¹³ Tanmateix, malgrat els esforços de les firmes més influents de *Nueva Tàrraga* per dotar l'opinió pública d'instruments per valorar les noves propostes de Trepà en la seva justa mesura, no s'aconsegüí aplacar els prejudicis davant d'unes pintures molt prometedores als ulls de la crítica però completament incompreses per bona part dels visitants de la mostra.¹¹⁴

L'última exposició individual d'un artista targarí celebrada a la Sala de l'Orfeó és justament l'exposició que tanca la segona de les tres fases que hem identificat en la història de la celebració d'exposicions a Tàrraga. Per això cal que ens traslладem fins a la festa major de maig de 1957, quan Norbert Orobitg va donar a conèixer la seva faceta com a artista.¹¹⁵ Orobitg va presentar pintures a l'oli i esmalts, anunciats amb escepticisme esperançat i gairebé paternalista per part de la premsa, que optà per actuar de manera similar a com tractà l'exposició de Francesc Espriu tres

¹⁰⁶ N. (1954), «La exposición Espriu», *Nueva Tàrraga*, 25 setembre, p. 11.

¹⁰⁷ S. N. (1946), «Exposición de Arte en perspectiva», *Nueva Tàrraga*, 17 agost, p. 2; s. N. (1946), «Exposición Balcells», *Nueva Tàrraga*, 31 agost, p. 3.

¹⁰⁸ S. N. (1946), «Exposición Balcells», *Nueva Tàrraga*, 7 setembre, p. 23; Miquel MARTÍ FLORENSA (1946), «Exposición Balcells», *Nueva Tàrraga*, 14 setembre, p. 2.

¹⁰⁹ S. N. (1948), «Exposición artística», *Nueva Tàrraga*, 4 setembre, p. 10.

¹¹⁰ N. (1948), «El expositor Muixí», *Nueva Tàrraga*, 11 setembre, p. 27.

¹¹¹ S. N. (1948), «La Exposición Muixí», *Nueva Tàrraga*, 18 setembre, p. 12; N. (1948), «El artista Muixí», *Nueva Tàrraga*, 25 setembre, p. 6.

¹¹² Ego (1953), «Luis Trepà presenta...», *Nueva Tàrraga*, 5 setembre, p. 2.

¹¹³ N. (1953), «Ante la exposición de Luis Trepà», *Nueva Tàrraga*, 12 setembre, p. 27-28.

¹¹⁴ N. (1953), «Escolio a la exposición Trepà», *Nueva Tàrraga*, 26 setembre, p. 8.

¹¹⁵ S. N. (1957), «Próxima exposición de arte», *Nueva Tàrraga*, 4 maig, p. 12.

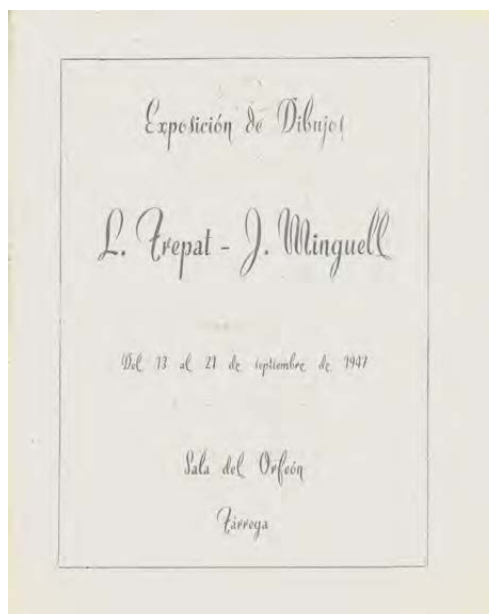

anys abans.¹¹⁶ La trajectòria d'Orobitg, mestre vinculat al sindicalisme i al moviment obrer en temps de la República que tot just havia tornat a Catalunya després de més de quinze anys d'exili a França i Andorra, és obviada per complet.

Finalment, abans de donar per tancat aquest període de la història de les exposicions celebrades a Tàrraga durant el primer franquisme, cal fer menció de dos casos que es poden qualificar d'excepcionals: les exposicions col·lectives. Durant els dotze anys que comprèn aquesta fase tan sols s'ha documentat la celebració de dues exposicions col·lectives, la que protagonitzaren conjuntament Lluís Trepà i Jaume Minguell l'any 1947 i la col·lectiva de la festa major de 1951.

La col·lectiva Trepà-Minguell va tenir lloc durant la festa major de setembre de 1947.¹¹⁷ Emparats per Àngel Oliveras, que signa el text introductor del catàleg de la mostra, els dos artistes presentaren un total de 36 dibuixos (21 per part de Trepà; 15 per part de Minguell), destinats a la venda (imatge 5).¹¹⁸ Trepà presentà essencialment una selecció dels retrats i tipus de gitanos que caracteritzaren la seva etapa anterior al viatge a París, mentre que Minguell, que també sentí interès per aquesta temàtica, presentà una tria més diversa, la meitat de les obres de la qual estaven dedicades a vistes de racons de Tàrraga.¹¹⁹ No era el primer cop que Jaume Minguell exposava a la seva ciutat natal, però aquesta fou la primera ocasió que hom pogué veure de prop l'obra de Lluís Trepà, i la rebuda pot qualificar-se de plàcida, amb la sala saturada de visitants i amb la majoria de peces venudes.¹²⁰

La segona i última col·lectiva documentada en aquest període és una exposició d'emergència, organitzada davant la manca de propostes d'exposició per la festa major de maig de 1951.¹²¹ Marsà, Minguell, Balcells, Trepà i Escrivà van acordar unir esforços i presentar conjuntament la seva obra més recent en una mostra necessàriament heterogènia i poc travada per la urgència, però que va tornar a posar de manifest que s'estava consumant un canvi generacional. La crítica i els comentaris de les exposicions individuals precedents ja havien començat a posar sobre la taula el debat entre figuració – realista – i abstracció, però en aquesta ocasió

Imatge 5: **Portada del tríptic de l'exposició col·lectiva de Lluís Trepà i Jaume Minguell a la Sala de l'Orfeó (1947).** Arxiu Jaume Minguell

s'evidencia clarament la diferència de llenguatge entre la generació de més edat (Marsà, Balcells i Escrivà) i la més jove (Minguell i Trepà), per bé que sense tensions,¹²² sinó que és presentada com un joc dialèctic que esclata uns anys després i cristal·litza en el rebuig o la incomprensió vers les propostes abstractes i informalistes de Lluís Trepà i el Grup Cogul, ja emmarcades en l'última fase en què hem articulat aquesta secció.

Entrem, doncs, a la fase que tanca el recorregut per la vida expositiva de Tàrraga durant el període que hem analitzat. Aquesta etapa transcorre des de les festes de Sant Eloi de 1957 fins a les festes de Nadal de 1965, i ve definida en bona part perquè la Sala de l'Orfeó desapareix abruptament del panorama expositiu de la ciutat, que passa a estar dominat per la sala d'exposicions de la Mútua d'Assegurances de Tàrraga, instal·lada als baixos del Palau dels Marquesos de la Floresta.

Des del maig de 1951 s'havia al·ludit al perill de desaparició de la Sala de l'Orfeó arran de les males condicions que presentava l'immoble que l'hostatjava.¹²³ No obstant això, aquest espai va continuar essent el principal escenari on tenien lloc les exposicions d'art a la ciutat fins a la tardor de 1957.¹²⁴ En aquell moment, la dinàmica

¹¹⁶ P. (1957), «Exposició Orobitg», *Nueva Tàrraga*, 11 maig, p. 10.

¹¹⁷ s. n. (1947), «Actividad de nuestros artistas», *Nueva Tàrraga*, 7 setembre, p. 5.

¹¹⁸ s. n. (1947), *Exposición de dibujos L. Trepà - J. Minguell. Del 13 al 21 de septiembre de 1947. Sala del Orfeón, Tàrraga* (catàleg de l'exposició), [Tàrraga], s. n.

¹¹⁹ Antoni BONASTRE (1947), «Luis Trepà, el humorista», *Nueva Tàrraga*, 13 setembre, p. 18; N. (1947), «Minguell, el fuerte», *Nueva Tàrraga*, 13 setembre, p. 19.

¹²⁰ s. n. (1947), «La exposició Trepà-Minguell», *Nueva Tàrraga*, 20 setembre, p. 9.

¹²¹ s. n. (1951), «Amigos del Arte. Exposición de pinturas», *Nueva Tàrraga*, 12 maig, p. 13.

¹²² N. (1951), «Amigos del Arte. Colectiva de Tarregenses», *Nueva Tàrraga*, 19 maig, p. 12.

¹²³ s. n. (1951), «Amigos del Arte. Exposición de pinturas», *Nueva Tàrraga*, 12 maig, p. 13.

¹²⁴ La Sala de l'Orfeó no va desaparèixer com a tal fins al maig de 1964, però la seva activitat com a sala d'exposició finalitzà amb l'obertura de la Sala de la Mútua. Vegeu N. (1964), «Adiós a la "saleta de l'Orfeó"», *Nueva Tàrraga*, 30 maig, p. 7-8.

Taula 4. Exposicions celebrades a Tàrraga (fase 3, 1957-1965)

Elaboració pròpia

Data inici	Data final	Localització	Descripció	Bibliografia
07.09.1957	15.09.1957	Sala de la Mútua d'Assegurances Tàrraga	Exposició de Francesc Marsà	<i>Nueva Tàrraga</i> , 7 setembre 1957 <i>Nueva Tàrraga</i> , 14 setembre 1957 <i>Nueva Tàrraga</i> , 21 setembre 1957
04.05.1958	15.05.1958	Sala de la Mútua d'Assegurances Tàrraga	Exposició de Juan Benavent 25è aniversari de la fundació de la Mútua	<i>Nueva Tàrraga</i> , 3 maig 1958
14.09.1958	21.09.1958	Sala de la Mútua d'Assegurances Tàrraga	Exposició d'Antonio Zarco	<i>Nueva Tàrraga</i> , 6 setembre 1958 <i>Nueva Tàrraga</i> , 13 setembre 1958 <i>Nueva Tàrraga</i> , 20 setembre 1958
23.12.1958	06.01.1959	Sala de la Mútua d'Assegurances Tàrraga	Exposició de Ricard Vives Sabater	<i>Nueva Tàrraga</i> , 20 desembre 1958 <i>Nueva Tàrraga</i> , 24 gener 1959
07.03.1959	15.03.1959	Sala de la Mútua d'Assegurances Tàrraga	Exposició de Neus Mestes	<i>Nueva Tàrraga</i> , 7 març 1959 <i>Nueva Tàrraga</i> , 14 març 1959
13.05.1959	05.1959 (?)	Sala de la Mútua d'Assegurances Tàrraga	Exposició de Jaume Minguell	<i>Nueva Tàrraga</i> , 2 maig 1959 <i>Nueva Tàrraga</i> , 23 maig 1959
13.09.1959	20.09.1959	Sala de la Mútua d'Assegurances Tàrraga	IV Concurs Nacional de Fotografia Artística	<i>Nueva Tàrraga</i> , 12 setembre 1959
07.11.1959	15.11.1959	Sala de la Mútua d'Assegurances Tàrraga	Exposició itinerant de reproduccions de pintura impressionista	<i>Nueva Tàrraga</i> , 31 octubre 1959 <i>Nueva Tàrraga</i> , 7 novembre 1959 <i>Nueva Tàrraga</i> , 14 novembre 1959 <i>Nueva Tàrraga</i> , 21 novembre 1959
12.05.1960	22.05.1960	Sala de la Mútua d'Assegurances Tàrraga	Exposició d'Elisard Sala	<i>Nueva Tàrraga</i> , 12 maig 1960
11.1960 (?)	11.1960 (?)	Escola d'arts i oficis	Exposició de treballs dels alumnes	<i>Nueva Tàrraga</i> , 12 novembre 1960
24.12.1960	06.01.1961	Sala de la Mútua d'Assegurances Tàrraga	Exposició de C. Anadón	<i>Nueva Tàrraga</i> , 24 desembre 1960
15.01.1961	22.01.1961	Sala de la Mútua d'Assegurances Tàrraga	Exposició de reproduccions postimpressionistes	<i>Nueva Tàrraga</i> , 7 gener 1961 <i>Nueva Tàrraga</i> , 14 gener 1961 <i>Nueva Tàrraga</i> , 21 gener 1961
22.04.1961	01.05.1961	Sala de la Mútua d'Assegurances Tàrraga	Exposició de Lluís Trepà Col·loqui celebrat el 29 d'abril	<i>Nueva Tàrraga</i> , 15 abril 1961 <i>Nueva Tàrraga</i> , 22 abril 1961 <i>Nueva Tàrraga</i> , 29 abril 1961 <i>Nueva Tàrraga</i> , 6 maig 1961
12.05.1961	22.05.1961	Sala de la Mútua d'Assegurances Tàrraga	Exposició missional claretiana	<i>Nueva Tàrraga</i> , 12 maig 1961 <i>Nueva Tàrraga</i> , 27 maig 1961 Foto a <i>Nueva Tàrraga</i> , 23 desembre 1961
01.07.1961	09.07.1961	Sala de la Mútua d'Assegurances Tàrraga	Exposició d'art italià	<i>Nueva Tàrraga</i> , 1 juliol 1961 <i>Nueva Tàrraga</i> , 8 juliol 1961
10.09.1961	24.09.1961	Sala de la Mútua d'Assegurances Tàrraga	VI Saló Nacional de Fotografia Artística	<i>Nueva Tàrraga</i> , 9 setembre 1961 <i>Nueva Tàrraga</i> , 16 setembre 1961
12.05.1962	21.05.1962	Sala de la Mútua d'Assegurances Tàrraga	Exposició de Paulí Cucurull Riu	<i>Nueva Tàrraga</i> , 5 maig 1962 <i>Nueva Tàrraga</i> , 12 maig 1962 <i>Nueva Tàrraga</i> , 19 maig 1962
09.09.1962	09.1962 (?)	Sala de la Mútua d'Assegurances Tàrraga	VII Saló Nacional de Fotografia Artística	<i>Nueva Tàrraga</i> , 9 setembre 1962
09.09.1962	09.09.1962	Museu comarcal (baixos Ajuntament)	Inauguració del museu	<i>Nueva Tàrraga</i> , 8 setembre 1962 <i>Nueva Tàrraga</i> , 15 setembre 1962
27.04.1963	15.05.1963	Sala de la Mútua d'Assegurances Tàrraga	Exposició de plafons de fotos de patrimoni preromànic i romànic de la província	<i>Nueva Tàrraga</i> , 13 abril 1963 <i>Nueva Tàrraga</i> , 27 abril 1963 <i>Nueva Tàrraga</i> , 11 maig 1963
07.12.1963	20.12.1963	Sala de la Mútua d'Assegurances Tàrraga	Exposició de fotografies «Visión de Italia»	<i>Nueva Tàrraga</i> , 30 novembre 1963 <i>Nueva Tàrraga</i> , 7 desembre 1963 <i>Nueva Tàrraga</i> , 14 desembre 1963 <i>Nueva Tàrraga</i> , 21 desembre 1963

12.05.1964	25.05.1964	Sala de la Mútua d'Assegurances Tàrrrega	Exposició del Grup Cogul	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 2 maig 1964 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 12 maig 1964 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 23 maig 1964 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 30 maig 1964
05.07.1964	07.1964 (?)	Claustre Escoltes Pies	Exposició «25 años de paz»	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 4 juliol 1964
13.09.1964	20.09.1964	Sala de la Mútua d'Assegurances Tàrrrega	Exposició de la col·lecció de José Monés i Amadeo Bagués	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 5 setembre 1964 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 12 setembre 1964 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 26 setembre 1964
10.1964 (?)	10.1964 (?)	Biblioteca de la Caixa de Pensions	Exposició de l'Obra Social de la Caixa durant els últims 25 anys	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 10 octubre 1964
24.12.1964	06.01.1965	Sala de la Mútua d'Assegurances Tàrrrega	Exposició d'Antoni Boleda	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 19 desembre 1964 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 24 desembre 1964 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 2 gener 1965 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 9 gener 1965
12.06.1965	20.06.1965	Sala de la Mútua d'Assegurances Tàrrrega	Exposició de Ramon Vallés	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 12 juny 1965
01.08.1965	15.08.1965	Sala de la Mútua d'Assegurances Tàrrrega	Exposició d'homenatge al VII centenari del naixement de Dante Alighieri	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 24 juliol 1965 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 31 juliol 1965 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 7 agost 1965 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 14 agost 1965
12.09.1965	26.09.1965	Sala de la Mútua d'Assegurances Tàrrrega	Exposició d'Enric Pinet Pàmies i d'Antoni Boleda	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 28 agost 1965 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 4 setembre 1965 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 11 setembre 1965 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 18 setembre 1965 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 25 setembre 1965
12.12.1965	19.12.1965	Sala de la Mútua d'Assegurances Tàrrrega	Exposició «Seguridad e Higiene en el Trabajo»	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 27 novembre 1965 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 4 desembre 1965 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 11 desembre 1965 <i>Nueva Tàrrrega</i> , 18 desembre 1965
25.12.1965	06.01.1966	Sala de la Mútua d'Assegurances Tàrrrega	Exposició de Joan Duch Mas	<i>Nueva Tàrrrega</i> , 24 desembre 1965

va canviar amb l'entrada en escena de la sala d'exposicions de la Mútua, una circumstància aparentment sobtada, car no va captar l'interès de la premsa fins pocs dies abans de la inauguració.¹²⁵ L'arrencada de l'activitat de la Sala de la Mútua va comportar un transvasament de les exposicions cap a aquest nou espai, un indret que, a més a més i per primer cop des de les darreries del segle XIX, estava concebut específicament per a la funció que satisfia.

S'ha documentat una trentena d'exposicions a Tàrrrega entre 1957 i 1965 (taula 4). D'aquestes, 27 tenen lloc a la Sala de la Mútua,¹²⁶ i d'aquest subconjunt tan sols una dotzena ens resulta especialment rellevant, de tal manera que és notòria l'heterogeneïtat del programa de mostres que acollia aquest indret. Principalment, les exposicions que ens resulten destacables són actes que acostumen a coincidir amb la

celebració de les festes majors de la ciutat i que són protagonitzades principalment per artistes targarins o vinculats a la ciutat, tot i que també s'ha detectat una mínima presència d'exposicions —dues— dedicades a artistes forans. En tot cas l'anàlisi d'aquests esdeveniments revela el canvi de generació artística que ha experimentat la capital de l'Urgell: exceptuant l'exposició inaugural, la resta de mostres són protagonitzades per artistes nascuts ja en ple segle XX, alguns fins i tot nascuts durant el franquisme.

L'exposició inaugural de la Sala de la Mútua va tenir lloc durant les festes de Sant Eloi i es va dedicar a Francesc Marsà.¹²⁷ L'opció per l'artista insígnia de la ciutat no és casual i pot interpretar-se en una línia similar a la dels textos de presentació que Àngel Oliveras signava als catàlegs de les exposicions protagonitzades per artistes novells. La presència de Marsà aportava

¹²⁵ s. n. (1957), «Preparando las fiestas», *Nueva Tàrrrega*, 24 agost, p. 15.

¹²⁶ Les excepcions són una exposició de treballs dels alumnes de l'Escola d'Arts i Oficis, celebrada el novembre de 1960 a les mateixes instal·lacions de l'equipament educatiu; l'exposició dels «25 años de paz» franquistes, instal·lada al claustre de l'Escola Pia el juliol de 1964, i l'exposició de l'Obra Social de la Caixa de Pensions, que tingué lloc a la biblioteca de la mateixa entitat l'octubre de 1964. Vegeu s. n. (1964), «Exposición 25 años de paz», *Nueva Tàrrrega*, 4 juliol, p. 2; s. n. (1964) i «Demostrativa exposición», *Nueva Tàrrrega*, 10 octubre, p. 16.

¹²⁷ s. n. (1957), «Francisco Marsá inaugura la sala de exposiciones del Palacio de la Mutua», *Nueva Tàrrrega*, 7 setembre, p. 49-51.

una pàtina de legitimitat al nou espai, una càrrega significativa que pren una dimensió encara més especial si es té en compte que aquesta va ser l'última exposició que Marsà va protagonitzar a Tàrraga abans de la seva mort, l'any 1969.¹²⁸

La segona exposició que va acollir la Sala de la Mútua, que a més coincidí amb la celebració del 25è aniversari de l'entitat, es va dedicar a Joan Benavent.¹²⁹ A priori podria semblar que aquest és un dels casos d'artistes sense relació amb la ciutat que es donen a conèixer a través d'aquest equipament, però Benavent (Barcelona, 1903 – Embid, Guadalajara, 1958), conegut per la pintura de paisatge i per la seva trajectòria en el món de l'excursionisme associatiu, fou l'encarregat de dirigir les obres d'adequació del Palau dels Marquesos de la Floresta per acollir-hi la Mútua d'Assegurances de Tàrraga i també va intervenir a la serra de Sant Eloi durant el mateix període. Per aquest motiu, Benavent no era considerat un complet desconegut en l'àmbit local, però aquesta exposició serví per donar a conèixer la seva faceta de pintor al públic targarí.

La línia que enceta la presència de Joan Benavent —un artista que ha desenvolupat la seva trajectòria sense cap mena de vinculació amb Tàrraga— té una certa continuïtat el setembre del mateix 1958, quan la Sala de la Mútua dedica per primer cop una exposició a un artista completament aliè a la ciutat. Es tracta d'Antonio Zarco (Madrid, 1930-2018), una de les figures que configuren el panorama artístic del Madrid de postguerra i franquisme, llavors en plena corba ascendent de la seva carrera.¹³⁰ Format a l'acadèmia de San Fernando, Zarco havia estat guardonat amb una tercera medalla a l'Exposició Nacional de 1957, i tot apunta que l'exposició de Tàrraga va ser la segona mostra individual de l'artista, que venia de presentar la seva obra a la Sala Carmina Abril de Madrid. La presència de l'obra de Zarco a Tàrraga és una notícia sorprenent i les fonts conservades no permeten inferir quins processos o connexions conduïren a la celebració d'aquesta mostra. En tot cas, la crítica relacionà ràpidament l'expressivitat de les propostes pictòriques de l'artista madrileny amb el llenguatge emprat per Minguell i Trepal, en un intent de proporcionar unes coordenades mínimes a l'opinió pública, al mateix temps que augurava un futur prometedor a una figura que es trobava als primers estadis de la seva carrera.¹³¹

La segona i última exposició d'obra artística elaborada per un autor aliè a la realitat targarina té lloc dos anys després de la mostra de Zarco, durant les festes de maig de 1960. En aquesta ocasió, la Sala de la Mútua es va omplir amb peces de l'obra ceràmica d'Elisard Sala, que per primer cop es feia present a la capital de l'Urgell.¹³² Sala (Barcelona, 1913-1970), més conegut pel seu treball en l'àmbit de la poesia, la música coral i la música en l'excursionisme associatiu, també tingué una faceta com a ceramista, propiciada per la tradició familiar en la disciplina. El contrast entre el to de l'exposició de Zarco i el de la de Sala és evident, tot i l'aparent bon encaix d'ambdues en l'opinió pública. No obstant això, l'exposició de Sala marca la fi de la breu dinàmica d'introducció d'artistes mai vistos a Tàrraga a través de la Sala de la Mútua, un fenomen que cal qualificar d'espontani i que no sembla respondre a una planificació o premeditació al respecte per part de l'entitat acollidora, però que d'altra banda pot resultar molt interessant d'analitzar des d'un punt de vista sistèmic, com farem més endavant.

Cal esperar fins a l'any 1959 per documentar la primera exposició individual a Tàrraga protagonitzada per una dona. El març d'aquell any, la Sala de la Mútua presentà públicament un viacrucis de fusta amb escenes en metall repussat, obra de Neus Mestres.¹³³ La mostra rebé el mateix tractament per part de la premsa que les que la precediren en aquest mateix espai, amb una crítica que elogiava el domini que l'autora —d'origen targarí, per bé que llavors resident a Barcelona— tenia de la tècnica del dibuix i el repussat.¹³⁴ L'esdeveniment ja és valuós i significatiu per si mateix, però considerem que el fet de presentar públicament en una sala d'exposicions un treball destinat a l'ús litúrgic encara hi aporta una pàtina afegida de valor i significació, especialment si es té en compte que la peça estava destinada a ésser utilitzada per la parròquia local i podia haver passat completament desapercibuda com a obra d'art entre l'opinió pública.

Exceptuant la inaugural de Francesc Marsà, l'exposició de Mestres és la primera protagonitzada per un creador d'origen targarí a la Sala de la Mútua, i a partir d'aquell moment aquesta serà la tònica dominant de les mostres que acollirà aquest espai. Tant és així que el mateix 1959,

¹²⁸ S. N. (1957), «La exposición Marsá y la nueva Sala», *Nueva Tàrraga*, 14 setembre, p. 7; N. (1957), «Las telas de Marsá», *Nueva Tàrraga*, 21 setembre, p. 11.

¹²⁹ S. N. (1958), «La exposición de óleos Benavent», *Nueva Tàrraga*, 3 maig, p. 12.

¹³⁰ S. N. (1958), «El pintor Antonio Zarco», *Nueva Tàrraga*, 13 setembre, p. 41.

¹³¹ N. (1958), «La exposición Zarco», *Nueva Tàrraga*, 20 setembre, p. 11.

¹³² S. N. (1960), «Cerámicas de Elisardo Sala», *Nueva Tàrraga*, 12 maig, p. 13.

¹³³ SPECTATOR (1959), «De sábado a sábado», *Nueva Tàrraga*, 14 març, p. 3.

¹³⁴ N. (1959), «El "Via Crucis" de Nieves Mestres», *Nueva Tàrraga*, 14 març, p. 14.

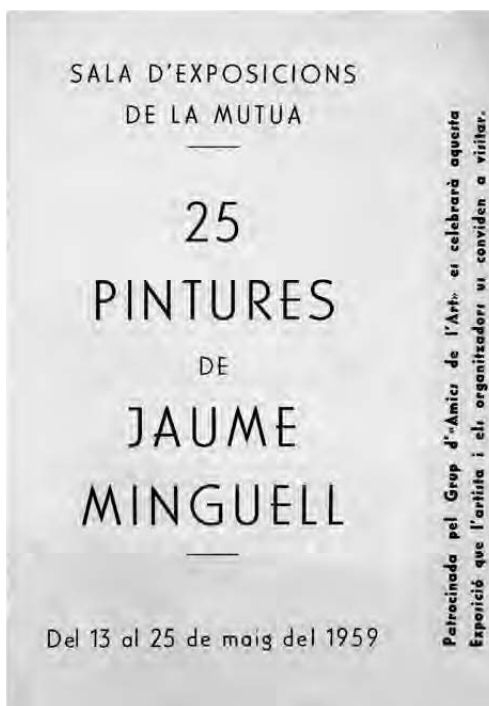

Jaume Minguell va protagonitzar la seva segona exposició individual a la ciutat (imatge 6).¹³⁵

Aquest cop fou Guillem Viladot qui signà el text de presentació de la mostra de Minguell, una tria de 25 pintures a l'oli de la seva producció més recent, que aprofundia en les direccions apuntades l'últim cop que la seva obra es va poder contemplar públicament a Tàrraga i que ja van causar un cert rebombori. Aquesta mostra va tornar a posar de manifest les esquerdes entre el gust de l'opinió pública i el de la crítica, ja que malgrat l'elogi i les bones paraules aparegudes a la premsa, el públic general va continuar observant les propostes de Minguell amb fredor,¹³⁶ un preludi de la fractura que s'esdevindria, un parell d'anys més tard, amb l'exposició d'abstraccions de Lluís Trepà.

La premsa ja vaticinava un xoc d'opinions amb la celebració d'aquesta exposició,¹³⁷ que constitueix el primer cop que l'opinió pública de Tàrraga entrava en contacte directe amb el llenguatge abstracte. Malgrat tot, i de la mateixa manera que ocorregué amb Minguell, la crítica feu costat a l'artista targarí tot vestint els comentaris d'una certa voluntat de neutralitat i d'obertura de mires, combinada amb la curiositat i l'interès vers les noves propostes artístiques que s'estaven gestant justament en aquells moments.¹³⁸ A més de les obres presentades a l'exposició, aquest esdeveniment destacà per la celebració d'un col·loqui amb la presència de l'artista. Trepà tingué el suport de Francesc Porta i Guillem Viladot, però no s'aconseguí teixir ponts o aproximar posicions en una opinió pública llavors ja clarament polaritzada i en què el sector conservador i poc permeable a les novetats que presentava Trepà era el majoritari.¹³⁹

El divorci, però, no arribà fins a l'any 1964. Prèviament s'havia celebrat una exposició de festa major —la de 1962, potser en un intent de retorn a l'ordre per part de la Sala de la Mútua— en la qual Paulí Cucurull es donava a conèixer com a pintor,¹⁴⁰ i durant les festes de maig de 1964, la Sala de la Mútua va acollir una exposició

Imatge 6: **Portada del díptic de l'exposició individual de Jaume Minguell a la Sala de la Mútua** (1959). Arxiu Jaume Minguell

del Grup Cogul (imatge 7). L'esdeveniment es va anunciar com una mostra de pintura moderna, fent al·lusions molt discretes a l'abstracció,¹⁴¹ i la reacció de l'opinió pública no pogué ser més deplorable. La voluntat conciliadora i de neutralitat que s'havia observat en la crítica publicada fins aquell moment s'esvaeix i dona pas a un menyspreu absolut per les obres presentades.¹⁴² El Grup Cogul fou posat entre les potes dels cavalls de l'opinió pública amb arguments poc fonamentats i de vol gallinaci, que propiciaren una resposta exemplar per part de Jaume Minguell,¹⁴³ el qual ni tan sols no reclama un propòsit d'esmena, sinó que evidencia les mancances i la intolerància de la crítica posant-les davant del mirall i advertint de l'amenaça per a la integritat del sistema artístic targarí que comportava la publicació de crítiques intransigents i gratuïtes.

La polèmica s'extingí en aquest punt i aparentment l'ambient s'encalmà ràpidament, ja que la Sala de la Mútua va continuar amb la seva activitat habitual com si res no hagués passat. Així doncs,

¹³⁵ s. n. (1959), «Próxima exposició Minguell», *Nueva Tárrega*, 4 maig, p. 11.

¹³⁶ N. (1959), «La Exposición Minguell», *Nueva Tárrega*, 23 maig, p. 12.

¹³⁷ s. n. (1961), «Luis Trepà Padró y su arte actual. Próxima exposició en Tárrega», *Nueva Tárrega*, 15 abril, p. 14; s. n. (1961), «"Abstracciones", de Luis Trepà. Inauguración hoy», *Nueva Tárrega*, 22 abril, p. 4.

¹³⁸ N. (1961), «Las "abstracciones" de Luis Trepà. Esta noche, coloquio», *Nueva Tárrega*, 29 abril, p. 7.

¹³⁹ s. n. (1961), «Coloquio frente a las pinturas de Trepà», *Nueva Tárrega*, 6 maig, p. 11 De fet, un cop finalitzada aquesta exposició, Trepà s'allunyà de Tàrraga durant ben bé cinc anys i inicià el seu trajecte de retorn a la pintura figurativa, una decisió que cal desvincular del rebuig o la fredor experimentats en aquesta exposició, ja que en cap cas implicà un retorn a l'ordre o a concepcions clàssiques. El canvi s'havia consumat i aquesta fou la via d'assimilació de tot plegat per part de Lluís Trepà.

¹⁴⁰ s. n. (1962), «De Arte», *Nueva Tárrega*, 5 maig, p. 12; s. n. (1962), «De Arte. Hoy, exposició Cucurull Riu», *Nueva Tárrega*, 12 maig, p. 2; N. (1962), «La exposició de Cucurull Riu», *Nueva Tárrega*, 19 maig, p. 10.

¹⁴¹ s. n. (1964), «El grupo "Cogul" expondrá en Tárrega», *Nueva Tárrega*, 2 maig, p. 10.

¹⁴² L. GÓMEZ (1964), «Exposición de pinturas en la Mutua», *Nueva Tárrega*, 23 maig, p. 7. Val a dir que qui signa aquesta crítica fulminant no és el crític habitual que comenta la majoria d'exposicions que hem ressenyat. No obstant això, el seu silenci al respecte és eixordador i revelador alhora.

¹⁴³ Jaume MINGUELL (1964), «Cartas al Director», *Nueva Tárrega*, 30 maig, p. 11.

Imatge 7: **Portada del fullet de presentació del Grup Cogul** (1964). Arxiu Jaume Minguell

durant les festes de Nadal del mateix 1964, la Sala acollia la primera exposició individual d'un artista targarí novell, Antoni Boleda,¹⁴⁴ que llavors tot just comptava dinou anys però ja havia passat pels tallers d'Enric Monjo i Joan Rebull.¹⁴⁵ Aquesta és la primera exposició íntegrament dedicada a l'escultura que se celebra a Tàrrrega des de la fi de la guerra, i la selecció de vint escultures que presentà Boleda l'erigí com una figura de consens entre l'opinió pública, encara dividida entre els afins al llenguatge clàssic i els inclinats vers posicions no figuratives.¹⁴⁶ Boleda repetí l'experiència de presentar obra a la Sala de la Mútua el setembre de l'any següent, aquest cop compartint espai amb Enric Pinet.¹⁴⁷

Estrictament parlant, Enric Pinet (Tarragona, 1912 – Barcelona, 1974) no és un artista targarí, sinó que cau en la categoria d'artistes vinculats a Tàrrrega i rodalies: aquest pintor acostumava a passar temporades a Vallfogona de Riucorb, un indret que esdevingué tema recurrent en la seva obra. En aquella època Pinet ja era un artista plenament consolidat i reconegut,¹⁴⁸ i hi ha la possibilitat que originalment la seva hagués estat

pensada com una exposició individual; no obstant això, l'amistat que l'unia amb Antoni Boleda feu que aquest aportés una selecció succinta de les seves obres més recents. Així doncs, l'exposició constà de quatre retrats modelats per Boleda, que custodiaren una tria indeterminada de pintures de Pinet, essencialment formada per paisatges treballats amb una poètica i un lirisme on ressonaven, per bé que sense grans escarafalls, les propostes artístiques més recents.¹⁴⁹

Finalment, la tercera fase i la repassada a la història d'esdeveniments expositius celebrats a Tàrrrega des de la fi de la Guerra Civil es clouen amb una altra exposició de presentació d'un artista novell. En aquest cas, durant les festes de Nadal de 1965, la Sala de la Mútua va acollir una mostra de l'obra del guimeranenc Joan Duch Mas, més conegut per la seva tasca com a pedagog i escriptor.¹⁵⁰ En aquell moment, Duch havia fet incursions en la pintura i el pirogravat i ja havia presentat públicament els seus treballs en ciutats veïnes. No obstant això, aquesta fou la seva primera mostra a la capital de l'Urgell, un esdeveniment que traspua una clara sensació de retorn a l'ordre després d'una fase de tensions i turbulències associades a l'exposició del Grup Cogul i a les manifestacions protagonitzades per artistes afins als nous llenguatges artístics, la qual cosa ens permet assenyalar la fi del període de la història expositiva targarina marcat per l'aparició i la consolidació d'una nova generació d'artistes.

Crítica d'art i recepció de la pràctica artística

La recepció de la pràctica artística i els termes en què s'expressa la crítica d'art a Tàrrrega constitueixen el tercer i últim sistema de què tractarem en aquest article. Novament, la gran majoria de la informació que s'ha pogut obtenir al respecte prové d'una mateixa font, el setmanari *Nueva Tàrrrega*. Sense oblidar el risc de biaix que això comporta, hem observat que el que genèricament anomenem crítica d'art és, en el cas que ens ocupa, una mescla heterogènia de textos periodístics merament informatius i articles amb una certa voluntat d'anàlisi i valoració. La gran majoria són publicats amb motiu de l'anunci, preparació i celebració d'una exposició, tot i que cal no oblidar el plec de notícies publicades al voltant de la reobertura de l'escola d'arts i oficis, així com la publicació –per bé que amb una

¹⁴⁴ S. N. (1964), «Próxima Exposición de un tarregense», *Nueva Tàrrrega*, 19 desembre, p. 11.

¹⁴⁵ S. N. (1964), «Hoy, Exposición Boleda Ribalta», *Nueva Tàrrrega*, 24 desembre, p. 89; s. N. (1965), «La Exposición Boleda», *Nueva Tàrrrega*, 2 gener, p. 4.

¹⁴⁶ N. (1965), «La exposición Boleda», *Nueva Tàrrrega*, 9 gener, p. 11.

¹⁴⁷ S. N. (1965), «Vida del arte. Próxima e interesante exposición», *Nueva Tàrrrega*, 28 agost, p. 13.

¹⁴⁸ S. N. (1965), «Juicios críticos sobre la obra del pintor Pinet», *Nueva Tàrrrega*, 4 setembre, p. 14.

¹⁴⁹ S. N. (1965) «Vida del arte», *Nueva Tàrrrega*, 11 setembre, p. 11; N. (1965), «Pinet y su arte», *Nueva Tàrrrega*, 25 setembre, p. 7.

¹⁵⁰ S. N. (1965), «Juan Duch Mas en la Sala de la Mutua», *Nueva Tàrrrega*, 24 desembre, p. 83.

frequència sensiblement menor i menys metòdica— de notícies sobre la vida artística que s'esdevé més enllà de Tàrrrega, sovint perquè hi ha involucrats artistes d'origen targarí o vinculats a la ciutat.

Una proporció substancial dels textos sobre exposicions o vida artística en general publicats a *Nueva Tàrrrega* no estan signats, per bé que els que s'endinsen en l'àmbit dels articles d'opinió o crònica d'exposicions habitualment sí que tenen autor identificable. Les principals signatures que s'han localitzat al llarg del període 1944-1965 són les de Ramon Novell —que signa tant amb ambdues inicials com només amb la del seu cognom, especialment a mesura que passen els anys—, Felip M. Lorda i E. Casanelles —el qual en ocasions també signa només amb les seves inicials. Més esporàdicament també s'ha localitzat algun text signat per «Ego», pseudònim d'Antoni Bonastre, així com alguna aportació de Leonci Gómez, que essencialment es redueix al comentari incendiari al voltant de l'exposició del Grup Cogul. No obstant això, qui sembla capitanejar la secció de crònica i crítica artística d'aquesta època és Ramon Novell.

De fet, Novell és un dels principals líders culturals i d'opinió que hom detecta en la premsa de preguerra, on essencialment es feia present mitjançant comentaris sobre exposicions i esdeveniments relacionats amb artistes targarins destacats.¹⁵¹ Vista en perspectiva, la seva activitat a *Nueva Tàrrrega* es pot interpretar en clau de clara continuïtat, tant pel que fa a forma com a continguts, de tal manera que és possible que o bé la seva posició dins del sistema-camp artístic targarí no es veïés especialment afectada per la contesa bèl·lica o bé que Novell fes les manobres necessàries per mantenir el seu estatus d'influència i de control del capital específic del camp en temps de postguerra i franquisme.

En general, la majoria d'articles que tracten sobre la vida artística o sobre exposicions que se celebren a Tàrrrega en aquesta època continuen presentant una visió amarada de la retòrica inflamada i de la profunditat més aviat escassa que havia caracteritzat bona part dels textos de preguerra. La concatenació d'adjectius elogiosos pretén omplir el buit de la manca de fonament o de legitimitat de les opinions expressades i, al mateix torn, és un bon indicador de la voluntat dels seus autors —o de la publicació, pel que fa als textos sense signar— de complaure i alinear-

se amb les visions de les elits o agents més ben ancorats en posicions dominants.¹⁵²

Aquesta característica és especialment visible en els primers anys de publicació de la revista i sembla moderar-se a mesura que s'avança cap als anys seixanta. El cas de l'evolució de la qualitat dels textos de Ramon Novell és especialment notable en aquest sentit, ja que inicialment els seus articles cauen clarament pel costat de l'elogi gairebé indiscriminat, mentre que amb el pas del temps el seu llenguatge s'asserena i sembla reflectir una posició més documentada, més coneixedora de la realitat artística que comenta i més disposada a prendre partit. Un bon exemple d'aquesta evolució en la seva actitud es pot localitzar en els seus comentaris al voltant de les exposicions protagonitzades pels artistes de la generació més recent (Minguell, Trepal), en què és precisament Novell l'única veu que mostra voluntat de comprensió de les seves propostes: malgrat reconèixer obertament les seves dificultats per valorar l'art no figuratiu, la seva aposta a favor de l'obertura de mires l'erigeix en contrapunt a l'opinió general i majoritària, amb el consegüent efecte en la seva posició i legitimitat dins del sistema-camp artístic local.¹⁵³

Retornant a la visió general dels continguts de *Nueva Tàrrrega* en matèria artística, també s'ha observat com en ocasions s'ha recorregut a la reproducció de passatges publicats en altres mitjans on s'oferien crítiques i comentaris sobre l'obra d'alguns artistes vinculats a Tàrrrega, normalment amb motiu de la celebració d'una exposició lluny de la capital de l'Urgell.¹⁵⁴ No obstant això, també s'ha observat l'ús d'aquest recurs per dotar l'opinió pública d'unes referències mínimes sobre aquells artistes de qui la publicació no podia oferir informació de primera mà perquè en desconeixia la trajectòria.¹⁵⁵ El recurs de la citació té una intencionalitat molt diferent segons el cas, però els continguts que es presentaven mai no eren discutits o subjectes a polèmica. Així doncs, es pot observar com la invocació de publicacions o signatures alienes al context targarí del moment implicava el reconeixement d'una legitimitat de facto de les idees que presentaven, tant si havien estat reproduïdes en un intent de suplir possibles mancances de coneixement de primera mà sobre assumptes concrets com si s'injectaven a l'opinió pública local en un intent d'orientar-la o modelar-la tot apel·lant a la influència que podien exercir uns emissors més reconeguts i con-

¹⁵¹ Esther SOLÉ I MARTÍ (2015), *op. cit.*, p. 237-238.

¹⁵² Vegeu per exemple N. (1945), «Amigos del Arte», *Nueva Tàrrrega*, 29 desembre, p. 4.

¹⁵³ Un bon exemple seria N. (1953), «Escolio a la exposició Trepal», *Nueva Tàrrrega*, 26 setembre, p. 8.

¹⁵⁴ A tall d'exemple, vegeu s. n. (1945), «Exposició Manuel Amat», *Nueva Tàrrrega*, 5 maig, p. 8; B. (1946), «Amigos del Arte», *Nueva Tàrrrega*, 5 gener, p. 6; s. n. (1952), «De la exposició J. Balcells», *Nueva Tàrrrega*, 5 gener, p. 7.

¹⁵⁵ s. n. (1964), «El grupo "Cogul" expondrá en Tàrrrega», *Nueva Tàrrrega*, 2 maig, p. 10.

solidats en el sector que els que habitualment es feien presents en el context targarí.

En tot cas, l'aparició i proliferació dels nous comportaments artístics de mitjan segle xx –i com aquests són rebuts per la crítica publicada– ens resulta un aspecte especialment interessant per comprendre els processos de recepció, reivindicació i assimilació de la pràctica artística a Tàrraga en aquesta època. La revisió dels articles publicats amb motiu de la celebració d'exposicions a la capital de l'Urgell o bé de ressenyes sobre l'activitat d'artistes targarins lluny de la seva terra natal ens ha permès observar que, fins al voltant dels anys cinquanta, la majoria de comentaris estaven encaminats a calibrar la destresa dels artistes a l'hora d'elaborar representacions tan properes a la realitat com fos possible.¹⁵⁶ A més, s'han observat intents de relacionar la pràctica artística que es donava a conèixer a Tàrraga amb els grans moviments de la història de l'art (impressionisme, realisme, etc.), uns gestos que cal entendre més aviat com a temptatives de proporcionar unes coordenades –per bé que vagues i molt poc precises– que servissin de guia per a un públic poc iniciat.¹⁵⁷

Aquesta tendència té una certa continuïtat al llarg dels anys, però a partir d'un cert moment s'observa que l'interès a remarcar el grau d'adscripció d'un autor al realisme evidencia que s'ha obert la porta al debat entre art figuratiu i abstracció.¹⁵⁸ En tot cas i especialment en els compassos inicials d'aquesta polèmica, les crítiques i opinions publicades a la premsa s'expressen amb gran cautela, cercant mantenir una posició neutral que en ocasions es justificava tot al·ludint desconeixement i manca d'informació per fonamentar actituds més clares. Tanmateix, a mesura que el debat puja d'intensitat s'observa un desplaçament de les opinions expressades als mitjans, que passen a prendre partit de manera més explícita a favor dels nous comportaments artístics, la qual cosa contrasta vivament amb l'opinió pública, de

tarannà molt més conservador i fins i tot poc transigent amb les novetats.¹⁵⁹ L'únic cas que es pot qualificar d'excepcional i que es desvia dels comportaments que hem ressenyat és el que s'esdevingué amb l'exposició del Grup Cogul l'any 1964, materialització de l'entrada i sortida rabent de l'informalisme a la ciutat. A diferència de l'ocorregut amb l'exposició-col·loqui al voltant de les abstraccions de Lluís Trepal de 1953, el silenci editorial se sumà al violent rebuig de les propostes informalistes del Grup Cogul, la qual cosa traspasà totes les línies vermelles i motivà la ja coneguda resposta de Jaume Minguell, així com el cop de porta a la presentació de propostes artístiques no figuratives o informalistes a la capital de l'Urgell durant anys.

Finalment, només resta fer una breu menció als fullets i catàlegs d'exposicions. Aquests documents són força escassos i representen un percentatge molt menor del total de fonts emprades en aquesta recerca, però resulten altament valuosos ja que, per una banda, ens permeten conèixer amb força precisió quines obres formaren part de cada esdeveniment expositiu, i per l'altra, ens permeten capbussar-nos en el territori de la crítica mitjançant l'anàlisi dels textos introductoris.

Una signatura habitual dels textos introductoris dels fullets de les exposicions que se celebraren a Tàrraga en aquesta època, especialment dels primers anys, és la d'Àngel Oliveras. Aquest recurs, força present a les exposicions de presentació d'artistes novells, és una maniobra que clarament cerca la legitimació de l'artista que es donava a conèixer a través del vistiplau d'una figura plenament consolidada en l'imaginari targarí i amb un clar ascendent sobre l'opinió pública com era la d'Àngel Oliveras.¹⁶⁰ Els fullets conservats no ens permeten inferir amb gaire seguretat sobre la freqüència d'aparició de signatures alternatives, tot i que s'han localitzat textos introductoris a càrrec d'Antoni Bonastre i fins i tot de Ramon Novell.¹⁶¹ En tot cas, la

¹⁵⁶ Un exemple podrien ser els comentaris publicats a la premsa barcelonina sobre l'exposició que Jaume Minguell va celebrar a la Sala Pons Llobet de Barcelona, on en diverses ocasions es lloa el realisme de la seva pintura. Vegeu B. (1946), «Amigos del Arte», *Nueva Tàrraga*, 5 gener, p. 6.

¹⁵⁷ Vegeu per exemple Francisco CAMPS SARRÓ (1952) «Exposición antológica», *Nueva Tàrraga*, 8 novembre, p. 7.

¹⁵⁸ Inicialment, el debat orbitava al voltant del binomi art tradicional – art modern. Vegeu N. (1948), «El artista Muixí», *Nueva Tàrraga*, 25 setembre, p. 6. L'exposició col·lectiva de 1951 sembla marcar un clar punt d'inflexió en aquest sentit. Vegeu N. (1951), «Amigos del Arte. Colectiva de Tarregenses», *Nueva Tàrraga*, 19 maig, p. 12. Una altra evidència d'aquest debat la trobaríem en el llenguatge emprat en la crònica de l'exposició d'Enric Porta de 1953: S. N. (1953), «El pintor Porta», *Nueva Tàrraga*, 9 maig, p. 9.

¹⁵⁹ N. (1953), «Escolio a la exposición Trepal», *Nueva Tàrraga*, 26 setembre, p. 8.; N. (1958), «La exposición Zarco», *Nueva Tàrraga*, 20 setembre, p. 11; N. (1944), «La Exposición Minguell», *Nueva Tàrraga*, 16 setembre, p. 4.

¹⁶⁰ Oliveras va signar el text de presentació de Jaume Minguell al fullet de la seva primera exposició individual a Tàrraga, així com de l'exposició conjunta de Lluís Trepal i Jaume Minguell de 1947. Vegeu nota 118.

¹⁶¹ Bonastre i Novell són els encarregats de presentar els artistes lluny de Tàrraga: Bonastre signa el text de presentació de Josep Balcells en l'exposició de 1945 a la Sala Rovira, mentre que Novell fa el mateix en

influència d'Oliveras es dilueix a mesura que s'avança vers els anys seixanta; figures com Novell optaren per posicions poc decidides respecte als nous comportaments artístics, i sembla que el canvi generacional advertit en la trajectòria de les exposicions celebrades a Tàrrrega des de la fi de la Guerra Civil també es fa efectiu en el terreny dels fullets. El fet que els textos introductoris i de presentació que apareixen en aquests documents a mesura que ens apropem als anys seixanta siguin a càrrec de figures que els mateixos artistes consideraven els seus iguals —Alfons Costafreda, Guillem Viladot— pot interpretar-se com un símptoma més d'aquesta voluntat de renovació que va tenir una eclosió poc afortunada a la capital de l'Urgell.¹⁶²

Discussió i tancament

Lectura del sistema-camp artístic targarí, 1939-1965

Un cop repassats els detalls i les particularitats de cadascuna de les peces que configuren el sistema-camp artístic targarí, ha arribat el moment d'efectuar una lectura en clau sistèmica del panorama artístic de la capital de l'Urgell entre 1939 i 1965. Aquesta interpretació és el pas previ a l'anàlisi comparativa que realitzarem més endavant, on s'acaran les característiques d'aquest sistema-camp artístic amb aquelles que vam extreure durant la nostra recerca doctoral, datades entre 1875 i 1936.¹⁶³

Pel que fa als espais de formació en matèria artística, hem observat que l'oferta formal es redueix a la proporcionada per l'Escola d'Arts i Oficis. Per bé que aquesta situació de monopoli podria conduir a considerar que l'escenari resulta òptim per a la institució, interpretem la soledat de l'Escola d'Arts i Oficis en el panorama targarí de l'època com un símptoma de retrocés de l'autonomització del capital específic del camp artístic, ja que la manca d'oferta alternativa no juga a favor de la robustesa del capital específic en joc ni revela una possible pugna pel control del camp. Certament, el context d'autarquia i repressió franquista limita considerablement l'activitat del sector educatiu i no afavoreix l'aparició d'alternatives, de tal manera que

l'amenaça de pèrdua de tensió muscular del sistema és evident.

En tot cas, l'Escola d'Arts i Oficis, entesa com a institució, ocupa un lloc central en el sistema d'espais formatius en matèria artística a la Tàrrrega del període 1939-1965, una circumstància que es veu reforçada per la unicitat de l'Escola al territori: les escoles d'arts i oficis més properes a la de Tàrrrega són les de Barcelona, València i Saragossa. Tanmateix, aquesta posició de domini no és compartida en el mateix grau per tots els agents que prenen part en el seu funcionament. D'una banda, el perfil majoritari de l'alumnat consistia en individus de classe obrera que assistien a classe un cop finalitzada la seva jornada laboral, no tant amb la intenció d'aprofundir en la seva formació en l'àmbit de les belles arts des d'un punt de vista canònic, sinó amb l'objectiu d'aprendre o millorar les seves habilitats en arts aplicades, amb una voluntat força clara d'incorporar aquests coneixements al seu dia a dia artesanal o industrial. D'altra banda, el professorat de l'Escola era un cos funcional, legitimat exteriorment gràcies a la pàtina de reconeixement que li aportava el fet d'haver obtingut els seus llocs de treball a través d'una oposició. Per tant, el seu domini del capital específic del camp estava fora de tota discussió, però el seu ascendent sobre el seu entorn més immediat era més aviat secundari: el protagonisme del professorat de l'Escola més enllà del seu entorn natural —les aules— és pràcticament inexistent.

Àngel Oliveras encarna l'excepció al que acabem de descriure. Com ja s'havia esdevingut en temps de preguerra, Oliveras era una figura de gran centralitat en la vida artística i cultural targarina, circumstància que es repeteix en època de postguerra i franquisme. Les seves gestions al voltant del restabliment de l'escola d'arts i oficis als anys quaranta, així com l'exhibició pública de la seva xarxa de relacions en el terreny estatal, el torna a catapultar cap a una posició clarament dominant dins del context targarí, on és objecte d'admiració i elogi. No obstant això, la centralitat d'Oliveras no rau en la seva tasca docent i, a més, la seva presència poc continuada a Tàrrrega feu que el seu domini del capital específic del camp s'afeblís i decaigués a gran velocitat.

les exposicions de Josep Balcells a la Sala Rovira l'any 1944 i Jaume Minguell a la Sala Pons Llobet l'any 1946. Vegeu s. n. (1944), *Exposición José Balcells. Paisajes de Tárrega. Sala Rovira, Rambla de Cataluña 62 - Barcelona. Del 1 al 14 de enero de 1944* (catàleg de l'exposició), [Barcelona], Impr. S. Rovira; s. n. (1945), *Paisajes de Tárrega* (catàleg de l'exposició), [Barcelona], Impr. S. Rovira; s. n. (1945), *Exposición de pinturas J. Minguell. Del 22 de diciembre de 1945 al 11 de enero de 1946, Galerías Pons-Llobet. Dirección Artística: F. Gómez Baró. Paseo de Gracia 48, Barcelona* (catàleg de l'exposició), [Barcelona], s. n.

¹⁶² Alfons Costafreda va signar el text de presentació de l'exposició de Jaume Minguell al Cercle de Belles Arts de l'any 1952, mentre que el text del fulllet de l'exposició del mateix Minguell a Tàrrrega de l'any 1959 fou a càrrec de Guillem Viladot. Vegeu s. n. (1952), *Exposición Jaime Minguell, pinturas y dibujos. Círculo de Bellas Artes, Lérida, del 8 al 23 de noviembre de 1952* (catàleg de l'exposició), [Lleida], s. n.; s. n. (1959), *Sala d'exposicions de la Mútua, 25 pinturas de Jaume Minguell. Del 13 al 25 de maig del 1959* (catàleg de l'exposició), [Tàrrrega], s. n.

¹⁶³ Esther SOLÉ I MARTÍ (2015), *op. cit.*, p. 245-249.

Malgrat tot, pel que fa a aquest sistema, el que ens resulta més interessant és allò que és marginal, que s'esdevé en indrets perifèrics. És justament en contextos no oficials, no regulats i qualificables d'informals on es documenten les mostres més interessants d'activitat formativa en matèria artística. La informació que es disposa respecte d'aquests espais —les sessions de dibuix i pintura celebrades al taller de Jaume Minguell i les classes de dibuix i sortides a pintar del natural a càrrec de Josep Balcells— és mínima, però la seva sola existència els dota d'un gran valor, car és en aquests escenaris on es realitza una tasca formativa completament emmarcada en l'àmbit de les belles arts, on certament es fomenta la pràctica artística i on es lliura batalla pel domini del capital específic del camp artístic en l'àmbit local. És en aquests espais informals on el capital específic del camp arriba a les cotes més altes d'autonomització respecte del camp general de poder i on els agents que hi prenen part generen dinàmiques de legitimació i consagració desvinculades de qualsevol ordenació oficial i circumscrites a la disciplina artística i al reconeixement entre iguals.

Passant a valorar des d'un punt de vista sistèmic les estructures de difusió de la producció artística existents a Tàrraga al llarg d'aquest període, de bell antuvi s'observa que aquests indrets de socialització són uns mers escenaris, uns aparadors. El repàs de l'activitat d'aquests espais no evidencia que es tracti d'equipaments aglutinadors de la comunitat artística o impulsors directes de la producció dels artistes locals, sinó que la relació que s'estableix entre artistes i equipaments és quelcom més transaccional que col·laboratiu, i no obeeix a una planificació a curt o mitjà termini.

Hem observat que la pugna pel control del capital específic del camp corresponent al sistema expositiu de Tàrraga es concentra als primers anys del període analitzat, quan diversos indrets de la ciutat mantenen activitat expositiva de manera gairebé simultània. No obstant això, aquesta competència no és ni intensa ni de llarga durada, ja que ràpidament el panorama es clarifica i les posicions dominants queden ben definides. A partir de mitjan 1945, el sistema expositiu targarí es redueix a dos agents: la Sala de l'Orfeó i la Sala de la Mútua, dos espais que, a més, concatenen la seva activitat en el temps minimitzant la possible rivalitat pel control del capital específic del camp.

Tal com dèiem en el cas de la soledat de l'Escola d'Arts i Oficis, la poca diversitat de l'oferta d'escenaris de difusió de la producció artística i de foment del contacte entre l'opinió pública, els artistes i les seves obres no juga a favor de la robustesa del sistema. A més, fins a l'any 1957 —

quan s'inicia l'activitat de la Sala de la Mútua—, els espais expositius disponibles a Tàrraga no eren indrets ad hoc, sinó que eren espais pensats per acomplir altres funcions (escoles, espais de sociabilitat, aparadors comercials, etc.) que eren utilitzats temporalment com a sales d'exposicions. Aquesta és una característica habitual en contextos amb una activitat expositiva incipient, ja que no és fins que aquestes iniciatives es normalitzen que no es documenta l'existència d'espais específics per acollir exposicions d'obres d'art, però en tot cas també cal entendre-la com un símptoma de poc vigor del sistema. Per tant, considerem que l'establiment de la Sala de la Mútua com un espai clarament pensat i destinat per a la funció que satisfia és un indicador molt valuós de la cota d'autonomització del capital específic del camp que s'havia assolit i, per tant, un símptoma de l'enfortiment del sistema expositiu targarí.

L'activitat dels espais expositius targarins es desenvolupà sense competència directa i amb una freqüència relativament estable al llarg dels anys, de tal manera que podem considerar aquests dos equipaments com uns agents d'alta centralitat, ben arrelats i ben integrats al paisatge cultural targarí. Les exposicions que s'hi han documentat es poden agrupar fàcilment en diverses tipologies, que al seu torn també tenen diverses interpretacions des d'un punt de vista sistèmic. Així doncs, predominen les exposicions de presentació, d'introducció d'artistes novells al circuit expositiu i al panorama artístic local, seguides a força distància de les mostres protagonitzades per artistes plenament consolidats dins del sector, mentre que el repertori es clou amb una proporció gairebé anecdòtica d'exposicions dedicades a artistes forans, sense cap mena de relació amb Tàrraga o rodalies.

La lectura sistèmica d'aquesta diversitat tipològica de les exposicions apunta a un desplaçament de la càrrega legitimadora entre els agents implicats. D'una banda, entenem que tant les exposicions protagonitzades per artistes novells com les dedicades a donar a conèixer artistes mai vistos a la ciutat són activitats amb una certa dosi de risc en tant que s'aposta i es diposita confiança en allò que encara és inèdit o perifèric per a l'opinió pública. Aquestes iniciatives tenen un impacte relatiu sobre els creadors i resulten més beneficioses per a les sales d'exposicions, ja que posen en relleu la seva capacitat legitimadora, i els situen com a agents consagradors dels artistes i les seves obres, de manera que es reforça la seva centralitat i dominància dins del sistema artístic targarí. D'altra banda, les exposicions dedicades a artistes plenament consagrats o que ja tenen una certa trajectòria expositiva són propostes de baix risc i amb altes possibilitats d'èxit, que sistèmicament re-

velen com la tasca legitimadora tradicionalment associada a aquests fenòmens canvia de sentit. Així doncs, en aquesta mena d'esdeveniments són els artistes que els protagonitzen els que aporten una dosi de legitimació a l'escenari que els acull, reforçada per la seva posició ja dominant del camp artístic local. Un exemple molt vistós d'aquesta situació és l'exposició inaugural de la Sala de la Mútua, dedicada a Francesc Marsà; no es tracta d'una decisió casual, sinó que aquesta mostra resulta clarament beneficiosa per als dos agents implicats per bé que en direcció inversa a la que havíem observat fins ara: el domini de Marsà dins del paisatge artístic i cultural de Tàrraga es veu reforçat gràcies a aquesta tipologia d'acte, i és justament la centralitat de Marsà en l'imaginari artístic local la que aporta una dosi de legitimitat i valor afegit a un espai expositiu que tot just iniciava la seva singladura en el context targarí.

Finalment, només resta fer menció de l'entitat Amigos del Arte, un altre agent que cal tenir en compte a l'hora de dibuixar el sistema artístic targarí. Aquesta associació, de la qual pràcticament no es coneixen detalls sobre l'organització o el funcionament, és el principal organitzador d'exposicions a Tàrraga, especialment en l'època d'activitat de la Sala de l'Orfeó. Quan la Sala de la Mútua irromp al panorama expositiu de la ciutat, la presència de l'entitat perd intensitat però mai no desapareix per complet. Així doncs, la centralitat i el domini del capital específic del camp que tenia aquesta associació resulten clars, ja que el seu lideratge en aquest aspecte queda fora de dubte.

No obstant això, aquest és un nou cas de soledat d'un agent dins del panorama artístic targarí, una situació poc beneficiosa per a la salubritat general de sistema-camp. A més, aquesta manca de competència experimentada per Amigos del Arte, que gaudia d'un bon domini del capital específic només mitjançant iniciatives expositives de caràcter individual o espontani, també posa de manifest que fins pràcticament les darreries del franquisme fou la societat civil qui vetllà per aquest sector de l'activitat cultural targarina. L'absència de les institucions és clamorosa, i si bé aquest desinterès pot arribar a ser comprensible en el context de misèria de la postguerra i el franquisme de l'autarquia, l'abandó de la política cultural per part de les autoritats de Tàrraga ja ben entrats als anys seixanta entra en territori preocupant. La inacció no es va limitar a l'àmbit de la promoció, el foment i la difusió de la pràctica artística, sinó que aquesta manca

de suport també es deixa notar en altres iniciatives, com el museu de la ciutat,¹⁶⁴ una dinàmica que podria estar directament relacionada amb la potència de la vida associativa de la ciutat ja des de l'inici de la democràcia.

Finalment, la lectura sistèmica de tot allò relacionat amb la recepció i la crítica de la pràctica artística esdevinguda a Tàrraga entre 1939 i 1965 posa de manifest que aquest és un sistema relativament poc robust, en plena recuperació o reconstrucció després del daltabaix que va suposar la Guerra Civil.

La poca tensió muscular d'aquest sistema es fa evident amb la manca de diversitat de mitjans on s'observin mostres relacionades amb la crítica o el simple comentari artístic o cultural. L'univers es redueix a les pàgines de *Nueva Tàrraga*, una publicació amb una presència habitual de continguts de la temàtica que ens ocupa, per bé que una part molt significativa d'aquests cauen en l'elogi i la complaença sense criteri i sovint són publicats sense signatura, una circumstància que potencia la visibilitat d'aquells agents que signen els seus textos i es mostren disposats a prendre partit. Algunes d'aquestes figures ja s'havien detectat en la premsa de cronologia anterior a la Guerra Civil, de tal manera que es poden situar en dinàmiques de continuïtat o d'adaptació al nou context generat durant la postguerra i el primer franquisme. En tot cas, qui destaca fins al punt de poder ésser considerat un líder d'opinió o una figura d'alta centralitat i poder legitimador és Ramon Novell, mentre que la resta d'agents documentats es podrien considerar poc més que una comparsa, que dota el sistema d'una certa densitat però que no el dinamitza.

Considerem que aquest sistema és poc dinàmic perquè no s'observa una clara competència o una pugna pel control del capital específic del camp. La premsa publicada no reflecteix polèmiques o debats al voltant de la vida artística de Tàrraga, de tal manera que la propagació d'opinions és essencialment unidireccional i rarament és rebatuda o contrapesada amb aportacions d'altres agents que puguin lliurar batalla per exercir la seva influència dins del camp. Aquesta circumstància es veu intensificada amb la constatació que en ocasions es recorre a la reproducció de textos provinents de publicacions alienes i de més prestigi per tal de tractar d'assumptes sobre els quals *Nueva Tàrraga* no disposava de mitjans o expertesa suficients per elaborar els seus propis comentaris o opinions.

¹⁶⁴ Instal·lat a cavall dels baixos de l'Ajuntament i el Palau dels Marquesos de la Floresta, el museu de Tàrraga i comarca va obrir portes el setembre de 1962, en bona part gràcies a l'impuls de la societat civil. Tanmateix, al cap de tres anys, la institució ja va haver de tancar. Vegeu s. n. (1962), «La inauguración del Museo», *Nueva Tàrraga*, 15 setembre, p. 2; JOAN TONS (1962), «El Museo en marcha», *Nueva Tàrraga*, 22 desembre, p. 19-23; EL RESPONSABLE DEL MUSEO (1965), «Al habla el Museo», *Nueva Tàrraga*, 27 febrer, p. 13.

Així doncs, i per bé que aquesta pràctica és normal i àmpliament practicada per la premsa de l'època, considerem la incorporació de fragments o passatges de tercers com un indicatiu de debilitat del sistema, que recorria a agents legítims o generadors d'opinió d'origen extern per tal de cobrir una mancança interna, aportar consistència als continguts de creació pròpia o bé incrementar les pròpies possibilitats de consolidació i arrelament entre el seu públic.

L'immobilisme del sistema de recepció i crítica de la pràctica artística targarina d'aquesta època només es veu alleugerit per la publicació i distribució de fullets amb informació sobre les exposicions que se celebraven a la ciutat. Aquests documents són un indicador important d'un cert dinamisme, i aporten un punt de vigor al panorama del moment, però se'n conserva una part desigual i poc representativa del conjunt d'exposicions que hem presentat a les pàgines anteriors. Malgrat aquest possible biaix, Àngel Oliveras es revela com un agent molt destacat com a generador d'opinió a través d'aquesta mena de documents, ja que signa diversos textos de presentació d'exposicions d'artistes novells. Amb el gest d'aixoplugar i validar les propostes de les noves figures que sorgien en el panorama artístic local, Oliveras se situa com una figura dominant dins del camp, amb un bon control del capital específic en joc i amb una gran capacitat legitimadora, reforçada per la seva condició d'impulsor de l'escola d'arts i oficis de la ciutat i de figura rellevant més enllà dels límits de la ciutat. Ramon Novell i Antoni Bonastre segueixen de lluny la petja d'Oliveras i desenvolupen rols similars, per bé que la seva incidència a escala local és menor en aquest àmbit perquè actuen com a valedors o legítims d'artistes targarins a l'exterior.

En tot cas, el que resulta interessant remarcar des d'una perspectiva sistèmica amb referència a la publicació i difusió de fullets sobre exposicions celebrades a Tàrraga és que són la via d'entrada en escena de nous agents legítims i generadors d'opinió. Aquest fenomen s'esdevé a mesura que ens aproximem a la dècada dels seixanta i està clarament alineat amb el sorgiment i la consolidació d'una nova generació d'artistes a la ciutat, que atia el debat local al voltant dels nous comportaments artístics i fou rebuda amb escepticisme per part de l'opinió pública. Així doncs, és en aquesta dinàmica on cal emmarcar la presència de Guillem Viladot o Alfons Costafreda entre els autors dels textos de presentació de les exposicions dels artistes de la nova generació. Des d'un punt de vista sistèmic, ambdós autors gaudeixen d'un major grau de legitimació dels artistes d'aquesta nova fornada, car ells mateixos eren representants d'aquestes noves posicions estètiques, per bé

que el seu grau de consolidació com a valedors dels seus companys encara podia qualificar-se d'incipient. En tot cas, prenen posicions per disputar la centralitat dins del camp als líders d'opinió del moment i per rivalitzar-hi pel control del capital específic en joc, tot revitalitzant, dotant de major massa muscular i dinamitzant un sistema altament anquilosat d'ençà de la fi de la Guerra Civil.

Anàlisi comparativa.

El sistema artístic targarí, 1875-1965

L'acarament entre el sistema-camp artístic targarí que hem concretat en l'apartat anterior i el que vam definir en la nostra tesi doctoral ens permetrà contribuir al coneixement disponible amb una visió panoràmica de la realitat artística esdevinguda a Tàrraga al llarg de gairebé un segle. Simultàniament, aquesta aportació serà la pedra de toc que validarà o refutarà la hipòtesi establerta com a divisa de la nostra recerca.

Així doncs, pel que fa als espais de formació, hem observat com el daltabaix que va suposar la Guerra Civil en tots els àmbits s'acarnissa amb l'àmbit educatiu i força un retrocés, un retorn a la casella de sortida pel que fa a les infraestructures que oferien formació en matèria artística a la ciutat. El hiat que suposa el conflicte bèl·lic porta al tancament i a la desaparició d'escoles, acadèmies i espais d'educació no formal en l'àmbit artístic, però aquesta regressió no implica l'oblit del camí recorregut. Així doncs, durant la postguerra i el primer franquisme es detecten clares continuïtats comportamentals en el redreçament de la situació i en la recuperació dels espais formatius en matèria artística a la ciutat, de tal manera que l'oferta formativa en temps de postguerra manté vincles clars amb la que s'havia documentat entre 1875 i 1936. Els espais formatius d'ambdós períodes són de tipologia clarament similar, no es detecten canvis significatius en relació amb la metodologia docent emprada i, a més, no s'observa una renovació clara dels agents, ans al contrari: bona part d'aquests mantenen la seva presència i posició dominant tant abans com després de la guerra.

En relació amb els espais expositius, en aquest cas no podem parlar tan obertament de retrocés o retorn a la casella de sortida perquè les infraestructures que acollien aquesta mena d'activitat eren incipients i poc especialitzades. No obstant això, aquest sector també està marcat per les continuïtats comportamentals i pel manteniment de les dinàmiques iniciades al primer terç del segle xx, que tenen justament la seva raó de ser en el fet que abans de l'esclat de la Guerra Civil no hi havia espais específics per a la

celebració d'exposicions d'obres d'art a Tàrraga, sinó que aquestes majoritàriament tenien lloc en espais de sociabilitat. La recuperació d'aquesta tipologia d'activitat durant el primer franquisme repeteix els models documentats durant el període 1875-1936, però rarament recupera els escenaris de preguerra, la qual cosa és un detall aparentment menor però prou significatiu, especialment si es contrasta amb l'esdevingut amb els espais de formació. No obstant això, val a dir que a les darreries del primer franquisme es documenta el primer espai ad hoc per acollir exposicions d'obres art a la ciutat, la Sala de la Mútua. Aquesta novetat pot interpretar-se com una evolució natural de la trajectòria expositiva de la ciutat, que experimenta un salt de maduresa amb l'aparició d'aquest equipament, l'antecedent més directe de les sales d'exposicions que obren les portes a l'inici de la democràcia.

En tot cas, al llarg dels noranta anys que ens ocupen, el sistema expositiu de Tàrraga està essencialment marcat per les continuïtats. La que al nostre criteri resulta altament significativa i determinant en la configuració del funcionament d'aquest sector és el protagonisme sostingut de la societat civil com a principal impulsor i organitzador de les exposicions celebrades a la ciutat al llarg del període analitzat. L'activitat expositiva targarina descansa sobre les espatlles de l'associacionisme local, un moviment que durant el primer terç del segle xx, i gràcies a entitats com Palestra o la Unió d'Estudiants Targarins, presenta un caràcter generalista i transversal en relació amb les seves àrees d'interès i d'actuació, ja que les seves iniciatives no es reduïen a l'organització d'exposicions. Ara bé, durant el franquisme aquesta diversitat es redueix a Amigos del Arte, una entitat amb l'activitat constreta a la difusió de la producció artística en l'àmbit targarí i aparentment sense una xarxa de relacions amb entitats similars establertes en altres indrets. Malgrat aquestes diferències, la vàlua del rol desenvolupat per la societat civil en la història de la celebració d'exposicions d'art a Tàrraga és evident i, a més, revela un grau notable d'autonomia, ja que les dependències vers els organismes oficials o les institucions municipals de l'època són gairebé inexistent.

Finalment, els mecanismes i les infraestructures de recepció i crítica de la pràctica artística es veuen seriosament afectats per la Guerra Civil i pel control ideològic que acompanyà el règim franquista. En aquest cas també es pot considerar que després del conflicte bèl·lic s'experimenta una regressió que no comporta l'oblit del camí recorregut durant el període anterior, però les continuïtats en la recuperació d'aquest sistema prenen un caire diferent de les vistes en els casos dels espais de formació i de socialització de la producció artística targarina.

La riquesa i diversitat de plataformes des d'on es difon i es comenta la vida artística i cultural de la Tàrraga del període 1875-1936 contrasta vivament amb la davallada experimentada a partir d'aquell moment. L'oferta de publicacions a la ciutat on es tracti de temes culturals queda reduïda durant anys a *Nueva Tàrraga*, un mitjà clarament acomodat a les noves regles del joc, marcades per la pèrdua de llibertat de premsa i les exigències de la censura. Aquestes circumstàncies no invaliden els continguts publicats pel setmanari ni el converteixen automàticament en un ambaixador del franquisme a la ciutat, però cal tenir-les presents a l'hora de contextualitzar i interpretar el predomini d'una actitud i d'un llenguatge gairebé servils, complaents amb el poder.

Podria semblar que el context de dictadura no va afectar l'exercici de la crítica artística i cultural targarina entre 1939 i 1965, ja que aquesta mai no va desaparèixer de la premsa i, a més, s'han detectat continuïtats als lideratges d'aquesta activitat tant abans com després de la Guerra Civil. Ara bé, el fet de constatar que algunes figures que encapçalaven l'opinió en la matèria en temps de preguerra —Àngel Oliveras i Ramon Novell— mantenen la seva presència i influència en la premsa de postguerra no és casual, sinó que cal atribuir-lo clarament a una operació de transformació i adequació dels seus perfils a la nova realitat esdevinguda a partir de 1939. Ambdues figures mantenen les seves posicions de domini dins del camp local gràcies a una xarxa de relacions ben travada i propera a les elits de cada moment, que n'assegurava la pervivència malgrat el canvi d'escenari.

La continuïtat d'alguns agents i la presència de textos de comentari de la vida artística local són pràcticament les úniques constants detectades en aquest sector al llarg del període 1975-1965. El dinamisme en forma de diversitat d'opinions, debats i polèmiques al voltant dels diversos esdeveniments artístics i expositius que tenien lloc a la Tàrraga de preguerra desapareix durant la postguerra, quan aquests indicadors són pràcticament absents en els continguts publicats, i la transmissió de missatges i de punts de vista ha esdevingut pràcticament unidireccional, endògena i poc crítica. Els continguts externs i aliens a l'òrbita targarina són escassos i arriben al públic general després del preceptiu procés de filtratge, de tal manera que malgrat el ritme alegre de publicació d'aquesta tipologia de textos, la salut i el vigor de la crítica d'art i del comentari cultural targarí de postguerra contrasten vivament amb els detectats durant el període anterior a la guerra. La manca de renovació de signatures dificulta el canvi de tendència, que només comença a prendre cos quan es fa efectiu el canvi generacional en el paisatge artístic de la ciutat, ja que

aquest s'acompanya de nous lideratges en l'exercici de la crítica i el comentari, unes aportacions que suposen una alenada d'aire fresc i obren la porta de la renovació, recordant, ni que sigui vagament i a petita escala, el dinamisme cultural de la Tàrrrega dels anys trenta.

Recapitulació i tancament. De l'escola al sistema artístic

Vistes en perspectiva, les continuïtats que hem detectat en l'anàlisi del panorama artístic targarí al llarg del segle xx apunten vers la confirmació de la hipòtesi que ha orientat aquesta recerca. Considerem que la persistència d'estratègies i comportaments al llarg del període estudiat manté vius i relativament estables els mecanismes i les estructures que possibiliten el fet artístic a Tàrrrega entre 1875 i 1965, malgrat el daltabaix que van suposar la Guerra Civil i l'establiment de la dictadura franquista.

Així doncs, podem parlar de sistema-camp artístic targarí. Tot i que en ocasions el llenguatge i les expressions poden haver resultat altament abstractes, considerem que s'ha constatat l'existència d'un capital específic en joc —l'artístic—, que és objecte de pugna per part de diversos agents en diferents escenaris o sistemes: el de formació i foment de la pràctica en matèria artística, el de socialització del fet artístic i el de recepció i comentari d'aquest. El grau d'autonomia o diferenciació d'aquest capital simbòlic respecte al del camp general de poder és força variable segons el moment i el sistema, però la perdurabilitat de tots els elements que configuren el sistema-camp targarí suma a favor del nostre plantejament. Tots els sistemes i agents són necessaris per al desenvolupament del fet artístic en un indret i un moment concrets, però la relació que s'estableix entre ells no requereix una correlació directa de forces ni que aquests estiguin permanentment en plenes condicions, sinó que els desajustaments o dificultats d'un sistema no afecten directament la resta d'estructures i figures implicades.

L'aposta per la metodologia del sistema-camp ens ha permès realitzar una aproximació holística al nostre objecte d'estudi, prou flexible per connectar amb el context artístic general i prou modular per facilitar tant l'ampliació parcial com la

revisió dels resultats obtinguts. Malgrat els possibles biaixos d'aquesta recerca —ens continuem preguntant on són les dones— al llarg d'aquest trajecte de noranta anys per la vida artística targarina el sistema artístic local es revela com un catalitzador del desenvolupament dels mecanismes, les estructures i les dinàmiques que possibiliten la vida artística a la ciutat.

En aquesta línia de pensament, la idea d'un sistema artístic targarí ens ha portat a posar sobre la taula i revisar un concepte que ha fet fortuna en la historiografia de l'art d'època contemporània a Tàrrrega: l'existència d'una escola artística targarina. La proposta sembla que ja fou formulada el Nadal de 1965 a *Nueva Tàrrrega*,¹⁶⁵ i va experimentar un nou impuls al cap d'uns vint anys gràcies al tàndem format per Esther Ratés i Josep Miquel Garcia, que la centraren especialment en l'àmbit de la pintura.¹⁶⁶

Sense perdre de vista tant els fets presentats com l'anàlisi realitzada en aquest article, considerem que la idea d'un sistema artístic targarí pot resultar més útil que la d'una escola per descriure la realitat observada a Tàrrrega des del darrer quart del segle XIX. El canvi podria semblar purament estètic, però al nostre entendre la idea d'escola resulta excessivament restringida, ja que limita la concepció del fet artístic a l'activitat d'uns únics agents —els artistes i les seves creacions— que, segons el nostre parer, difícilment es mantindrien en el temps si no disposessin d'un sistema local que n'afavorís l'activitat, tant per la banda de la socialització i difusió de la seva producció com per la del foment de la mateixa pràctica artística. A més, la idea d'escola implica l'existència d'un fil conductor —un mestre, una genealogia, uns estilemes, unes conviccions— que vincula tots els seus integrants; en el cas targarí, considerem que justament el sistema i la xarxa de relacions que possibilita són el fil conductor entre tots els agents implicats. Considerem que la solució de continuïtat que aporta la idea d'un sistema artístic gaudeix d'una major dosi de versatilitat i permet una visió més polièdrica i integral de l'objecte d'estudi, fet que aplanava el camí vers una major completesa en el discurs general de la història de l'art català d'època contemporània.

¹⁶⁵ S. N. (1965), «Plétora artística», *Nueva Tàrrrega*, 24 desembre, p. 49-51.

¹⁶⁶ Esther RATÉS BRUFAU i Josep MIQUEL GARCIA (1985), *Aproximació a l'escola targarina de pintura*, Tàrrrega, Escola d'Arts Aplicades i Oficis Artístics, p. 11-17.